Innhold:

THE PLANNING PROCESS

PRISSTABILITET OG ØKONOMISK VEKST

NORSK SKIPSFART OG UTVIKLINGSLAND

NORWEGIAN AGRICULTURE IN EEC

ØKONOMISKE REFORMER I ØST-EUROPA

KONJUNKTURNEDGANGEN I VEST-EUROPA

SYKELTEORI OG SOSIALISTISK MARKEDSØKONOMI

SOSIALØKONOMEN

JANUAR 1968 - ÅRGANG 22

DISTRIKTENES UTBYGGINGSFOND

Sekretær I-stillinger i Distriktenes Utbyggingsfond

sekretariatet

Ved Utbyggingsfondets sekreteriat i Oslo er ledige stillinger som sekretær I, eventuelt konsulent III for bedriftsøkonomer eller andre med tilsvarende utdannelse. Stillingene er tillagt arbeidsoppgaver innen den sentrale behandling av søknader om lån eller garanti for lån fra fondet. Søkeren bør ha interesse for å foreta bedriftsøkonomiske vurderinger og regnskapsanalyser.

Det er mulighet for senere å rykke opp i høyere stillinger. Søker med en del praksis vil eventuelt kunne bli tilsatt som konsulent III. For sekretær I, lønnsklasse 14 i Statens lønnsregulativ, er begynnerlønnen for tiden kr. 24 940,— pr. år stigende til kr. 30 200,— pr. år etter 8 års tjeneste og for første opprykkstilling, konsulent III, lønnsklasse 17, kr. 28 870,— pr. år, stigende til kr. 35 310,— pr. år etter 8 års tjeneste.

Fra lønnen trekkes 2 % innskudd i Statens pensjonskasse. Overtid godtgjøres etter gjeldende regulativ.

Den som tilsettes bør kunne nytte begge målformer. Helseattest vil bli krevet. Søknad med rettkjente avskrifter av vitnemål (eventuelt utskrift av karakterprotokoll hvis søkeren ennå ikke har avlagt full eksamen) og attester bes sendt snarest og senest innen 10. februar 1968 til

DISTRIKTENES UTBYGGINGSFOND

Sekretariatet
Møllergt. 1—3, Oslo 1.

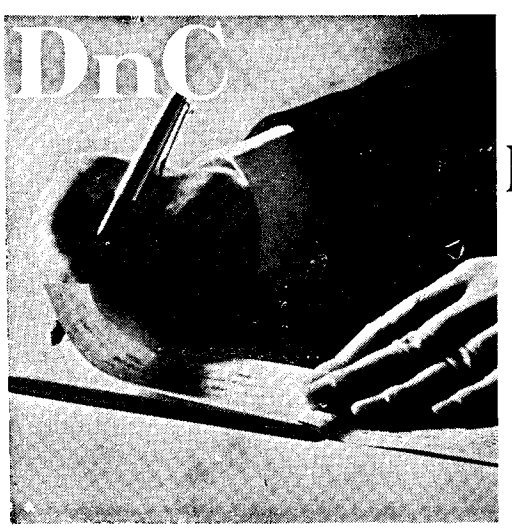

LØNNS-
KONTO MED
LÅNERETT

Med lønnskonto i Den norske Creditbank har De efter ett år 1 måneds nettolønn i reserve. Uten å kreve sikkerhet og uten å spørre om hva lånet skal brukes til, låner vi Dem et beløp som svarer til det som hver måned går inn på Deres konto.
Snakk med oss om betingelsene for Lønnskonto med lånerett!

Den norske Creditbank

Artikkel-Indeks

Sosialøkonomen 1968

Årgang 22

Økonomisk teori, metodespørsmål.

Kjell Eide:
The planning process 1/3
Agnar Sandmo:
Prisstabilitet og økonomisk vekst 1/10
Peder Martin Lysestøl:
Sykelteori og sosialistisk markedsøkonomi 1/40
Finn Førsund:
Økonomer, ingeniører og produktfunksjoner 2/8
Fridtjof Wiese:
Markovkjeder 2/29
Big gap in economic theory 3/35
Arne Øien:
Valg mellom prosjekter 4/3
Steinar Strøm:
Kapitalavkastningen i norske industrisektorer for perioden 1950—1963 ..... 4/22
Kjell Eide:
The technological gap 6/11
Peter Pay:
Nettverksplanlegging 6/15
Asbjørn Mathisen:
Prognose for det private forbruks størrelse og sammensetning i 1990 ..... 6/28
Per Schreiner:
Styrer vi utviklingen eller styrer den oss? 7/6
H. J. A. Kreyberg:
Delsystemer-totalsystemer 10/57

Økonomisk politikk:

Arne Lie:
Økonomiske reformer i Øst-Europa 1/30
Kåre Amundsen:
Konjunkturnedgangen i Vest-Europa siste år 1/37
Gerhard Stoltz:
Sandberg-komitéens innstilling 2/17
Trygve Bratteli:
Sandberg-komitéens innstilling. Debattinnlegg 2/25
Sven Stray:
Sandberg-komitéens innstilling. Debattinnlegg 2/26
Leiv Vidvei:
Sandberg-komitéens innstilling. Debattinnlegg 2/27
Nordisk Samarbeid 2/32
Hallvard Borgenvik:
Merverdiavgift eller sisteleddsavgift? 3/11
Inntektsoppgjør og eksperter 4/14
John Eid:
Virkninger av investeringsavgift og -tilskudd i investeringskalkylen 5/3
Einar Forsbak og *Johan Frøland:*
Bankenes likviditet som minimumsfaktor . 6/3
Per Magnus Øveraas:
Merverdi i landbruket — danske erfaringer 6/25
S. Kvakkestad og *N. Aanestad:*
Toprissystem for melk 6/33
Per Kleppe:
Pris- og inntektsproblemet 7/21
Christen Sørensen:
Pris- og inntektsproblemet. Debattinnlegg 7/33
Søren Kjeldsen-Kragh:
Markedsproblematikken 7/45
Trygve Spildrejorde:
Markedsproblematikken. Debattinnlegg ... 7/57
Jan Pleva:
An economic reform in European Context. Czechoslovakia 8/3
Hans Forberg:
Om Sovjetsamveldets bistand til utviklingslandene 8/12
Kjell Eide:
Some financial instruments and efficiency incentives in educational policy 8/21
Thor Støre:
Nordiske samarbeidsbestrebelser i efterkrigsårene og integrasjonsperspektivene fremover 9/4
Egil Bakke:
Kapitalproblemene ved nordisk og europeisk integrasjon 9/18
Er det først og fremst en politisk utfordring en står overfor?
Gunnar Garbo:
Innlegg 9/33

Vedlegg til Sosialøkonomen nr. 3 — 1969.

Trygve Bratteli:
Innlegg 9/35

Næringsøkonomi:

Just Faaland og *Magne Skaar:*
Norske skipsfartsinteresser i kapitaloverføringer til utviklingsland 1/16
Ivar Kristianslund:
Norwegian Agriculture in a possible expanded common market 1/19
Hans Heli:
Bemerkninger til fiskeripolitikken 2/14
Torstein Opheim og *Rolf Sæther:*
Enkelte trekk i norsk skogpolitikk 3/3
Ottar Brox:
Dosent Heli's fiskeripolitikk 3/18
Johan Seland:
Norske skipsfartsinteresser i kapitaloverføringer til utviklingslandene. En kommentar 3/21
Terje Ruud:
Undersøkelse av rutebilnæringens passuskarakter 3/25
Per Halvor Vale:
Tilpasning i jordbruket under usikkerhet .. 3/7
Hans Heli:
Om kostnad og profittmargin 4/32
Stein Blindheim:
Transportpolitikken i Fellesmarkedet 4/33
Erik Brofoss:
Regional problems in Norway 5/8
Eivinn Berg:
Some aspects of EFTA's activities in the field of regional development 5/19
Norsk Bankstrukturpolitikk — et bomskudd? 5/24
Ottar Brox:
Svar til dosent Heli's debattinnlegg i nr. 4 5/29
Fridthjof Haavardsson og *Finn-Arne Johansen:*
Norske skipsfartsinteresser i kapitaloverføringer til utviklingsland 6/8
Lars Engwall:
Problem i samband med næringslivets strukturomvandling 7/10
Mikko Rattay:
Problem i samband med næringslivets strukturomvandling. Debattinnlegg 7/18
Lars Christer Johans:
Urbanisering — distriktsutbygging 7/34
Gøsta Guteland:
Urbanisering — distriktsutbygging. Debattinnlegg 7/43
Kan vår distriktspolitikk og våre primærnæringer møte utfordringen i et økonomisk samarbeide i Norden?
Reidar Carlsen:
Innlegg 9/13
Olav Borgen:
Innlegg 9/15
Hans Heli:
Innlegg 9/17
Er industriens utvikling i 70-årene avhengig av et større marked?
Johan B. Holte:
Innlegg 9/25
Øyvind Nossen:
Innlegg 9/27
Kr. Stoltenberg:
Innlegg 9/29

Bedriftsøkonomi:

Bjørn Fusche:
Langtidsplanlegging i shipping 2/3
Haakon Sandvold:
Bedriften som et styrt system 10/5
Eivind Barca:
System- og organisasjonsutvikling 10/11
Hans J. Paulsen:
Nye former for driftsbudsjettering og regnskap 10/14
Kjell Høgberg:
Beslutnings- og styringsmodeller for innkjøp, lagerhold og produksjon 10/25
Aage Knutsen:
Detaljert produksjonsplanlegging ved hjelp av nye metoder 10/41
Ansgar Pedersen:
Moderne metoder i markedsføringen 10/51
Armand Sander:
Saab's management information system .. 10/61
Johan Sagen:
Er organisasjonen innrettet for den type beslutninger som skal foretas? 10/71
Egil Abrahamsen:
Oppsummering av Sosialøkonomisk Samfunns Høstkonferanse 1968 ..... 10/75

Bokanmeldelser, litteratur:

Bokanmeldelser, litteratur:
Kjell Wettergren:
Formuesfordelingskomitéens innstilling ... 4/16
Mogens Fritsvold:
Foreløpig innstilling fra myntutvalget 5/26
Stein Blindheim:
Möglichkeiten der Tarifpolitik im Verkehr 5/30

Diverse:

Mikael Selsjord:
På ekspertoppdrag i utviklingsland 2/33
Olav Magnussen:
Inntrykk fra University of Chicago 3/15
Økonomer på nye beitemarker 3/22
Ole Myrvoll:
Åpning av XIII Nordiske konferanse for yngre sosialøkonomer 7/4
Bjørnulf Sandberg:
Åpning av Sosialøkonomisk Samfunns konferanse om nordisk økonomisk samarbeid . 9/3
Bjørnulf Sandberg:
Åpning av Sosialøkonomisk Samfunns høstkonferanse 1968 ..... 10/3

REKLAMETRYKK A.S - BERGEN

1 | 68

JANUAR

SOSIALØKONOMEN

nsvarlige redaktører:
Erling S. Andersen
Bjørnulf Sandberg
Åge R. Sørsveen

edaksjonsmedlemmer:
Dag Bjørnland
Harald Fure

Redaksjonsutvalg:
rsker Arne Amundsen
nsulent Einar Forsbak
nsulent Johan Frøland
ıanuensis Kåre Gisvoll
ntorsjef Eskild Jensen
d. oecon. Kristen Knudsen
l. oecon. Jan E. Korsæth
d. oecon. Tore Lindholt
l. oecon. Bjørn Tryggeset
Vit.ass. Per H. Vale

INNHOLD

l Eide:
Planning Process .. 3

ar Sandmo:
stabilitet og økono-
sk vekst 10

Faaland og
ne Skaar:
ske skipsfartsinteres-
r i kapitaloverføring
r til utviklingsland .. 16

Kristianslund:
vegian Agriculture
a Possible Expan-
d Common Market .. 19

Lie:
nomiske reformer i
st-Europa 30

Amundsen:
junkturnedgangen i
est-Europa siste år .. 37

r Martin Lysestøl:
lteori og sosialistisk
arkedsøkonomi 40

SIALØKONOMEN
Utgitt av
ialøkonomisk Samfunn.

mmer med 10 nummer
år og sendes gratis til
reningens medlemmer.

Postadresse:
boks 1501, Vika, Oslo 1
Budadresse:
lre Vollgt. 11, rom 705.
enseveien 92, rom 420.

nnementspris kr. 40,—
r. Enkeltnummer kr. 4,—

SKATT

Skatter er alltid et velkomment debatt-tema. Gjennom stikkordet «selvangivelse» har januar måned alltid vært preget av såkalte skattespørsmål, men dessverre svært sjelden av en prinsipiell debatt om disse spørsmål. Denne debatten har heller vært kjennetegnet av synspunktet at ens personlige skatt har vært for høy.

I år var det en mulighet for å dreie debatten inn i et prinsipielt spor. Dette på grunn av at skattekomitéens innstilling forelå i rute ved utgangen av 1967. La oss med en gang gratulere med at tidsfristen holdt, men vi vil stille et spørsmålstegn ved måten som innstillingen ble presentert på. Vi tror ikke at de elementer av innstillingen som en valgte å legge vekt på i de første pressemeldinger og på komitéens pressekonferanse bidro til å få debatten inn i et mer konstruktivt leie.

Med en litt for hard påstand kan vi nå si at enhver norsk politisk debatt er preget av prosentregning — regnestaven er blitt politikerens viktigste verktøy. Det første som ble offentliggjort av skattekomitéens innstilling bar vel sterkt preg av dette. I de første sammendrag var det lite eller intet om prinsipper — lite om de dypereliggende årsaker til hvorfor en fant å foreslå meget vesentlige endringer i vårt nåværende skattesystem, lite som kunne stimulere til en prinsipiell debatt om norsk skattesystem. Derimot fikk man en meget grundig gjennomgåelse av de forskjellige prosentsatser som de enkelte medlemmer av komitéen hadde festet seg ved, samt en gjennomført eksersis i hvem som til enhver tid satt i de forskjellige flertalls- og mindretallsfraksjoner.

Nå er det ennå ikke for sent å dreie denne debatten. Vi håper at det nå blir lagt vekt på skatteformene og så får prosentdebatten komme etterpå. Det som da skulle bli diskusjonens hovedtemaer i tiden fremover burde være: Skal vi ha en sterkere overgang til indirekte beskatning, bør denne indirekte skatt ha form av en merverdiavgift eller en avgift på siste ledd, hvilke former skal vår fremtidige bedriftsbeskatning anta, osv. Det er disse og en rekke lignende spørsmål vi håper at debatten vil konsentrere seg om i den nærmeste fremtid.

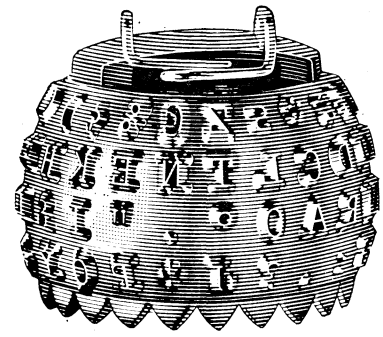

Tysk

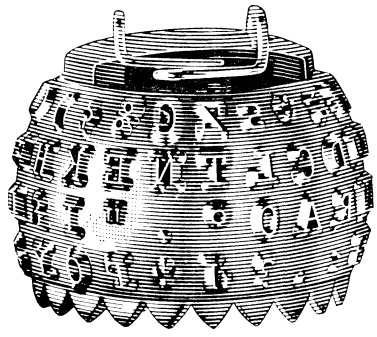

Fransk

Ny IBM 72

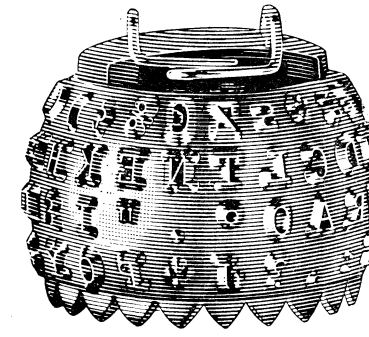

Spansk

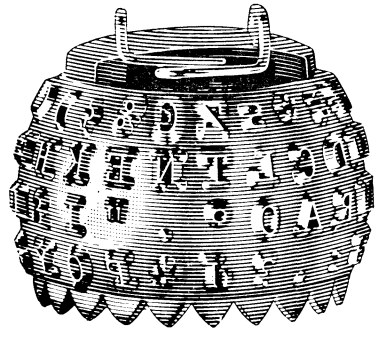

Engelsk

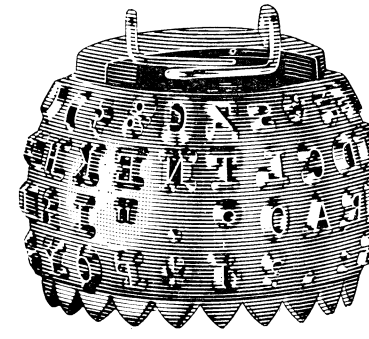

Norsk

Velg hode — Velg språk på én og samme maskin

Ny IBM 72 «kulemaskin». En skrivemaskin som løser Deres problemer når fremmede språk skal skrives. Å korrespondere med utenlandske forretningsforbindelser byr nå ikke lenger på noen maskinproblemer. Deres sekretær kan — på én og samme maskin — raskt bytte ut skrivehodet til det språk hun skal skrive. Ønsker De spesielle tegn, kan vi lett ordne det. På hvert av skrivehodene kan vi montere inn 4 spesialtegn. Den nye IBM 72 gjør at De ikke lenger trenger spesialmaskiner. For med én og samme maskin og forskjellige skrivehoder kan De dekke **alle** Deres spesielle behov. På norsk kan De velge mellom 13 forskjellige skrifttyper — og fortsatt er IBM 72 verdens raskeste skrivemaskin. Ta kontakt med IBM i dag!

IBM

IBM-huset, Dronning Mauds gt. 10, Oslo 1 - Tlf. 20 54 50

BERGEN	TRONDHEIM	STAVANGER	PORSGRUNN	SARPSBORG
18 155	30 644	27 514	52 703	52 311

THE PLANNING PROCESS[1)]

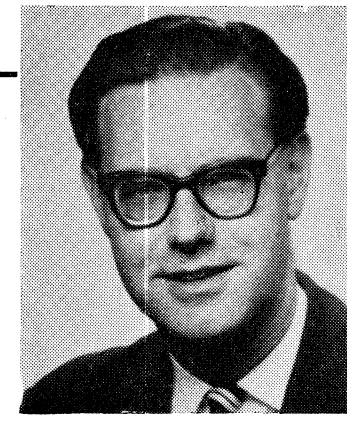

BY CAND. OECON. KJELL EIDE

1. Some Definitional Issues.

A standard problem in analyzing an administrative process such as planning is caused by lack of precision in defining administrative functions. Chances are that in dealing with such a vague term as «planning», different people will think of different activities. In the following, therefore, a suggestion is made as to a possible way of defining certain functions related to (educational) administration.

Education (or any other field of policy) may be regarded as a conventionally defined set of variables, linked together by definitial relations or by co-variance, which at least in principle may be empirically estimated. Some of these variables, describing the benefits to be derived from education, may be termed outputs. Others, describing resources fed into education, may be termed inputs. Such a model may be applied to simulate most activities related to educational administration, and most administrative functions may thus be defined in relation to the model.

Decision-making might be defined as the fixing of values of output variables.

Programming might be defined as estimating the values of input variables when the values of output variables are given.[2)]

Implementation might be defined as the practical manipulation of input values according to an established programme.

Control might be defined as the checking whether values of coefficients describing structural co-variance in fact correspond to expectations.

Research might be defined as the systematic study of structural coefficients within the model, including the developing of theories about the determinants of such coefficients.

Forecasting might be defined as estimating the values of output variables, when the values of input variables are given (reversing the programming process).

The suggestion is then made that *planning* might be defined as *operations with a model in which a priori neither input nor output-variables are given.*

A planning exercise would then include the identification and analysis both of various sets of objectives (or value coefficients), of relevant inputs and of the structural coefficients relating inputs to outputs. Since the model will have more degrees of freedom, the result of such an exercise can only be the identification of various consistent sets of values of input- and output-variables. The consistency checking implied would constitute the essential element in planning.[3)]

2. Interplay between Administrative Functions.

Accepting the definition of planning as set out above also means accepting the lack of an appropriate term for the product of a planner's work — a selection of internally consistent sets of variable values, each set constituting an al-

1) Foredrag holdt på en konferanse om utdanningsplanlegging ved University of Minnesota, November 1967.

2) A model of this type will only in extreme cases be determined without the additional condition of an optimal combination of inputs. This requires the introduction of cost- and price-variables in the model. Correspondingly, a more sophisticated definition of decisionmaking would be the following: to attach value coefficients to the various components of an objectives function, those components depending upon (among others) the output variables of our model. Only if these coefficients are given, an optimal combination of outputs can be determined.

3) One of the reasons for choosing this definition of planning stems from the logical difficulties involved in the a priori distinction between input- and outputvariables. The philosophical point that ends and means may become mixed up, is a vital fact facing the planner in his daily work.

ternative line of action. The term «a plan» normally signifies something different — the result of a combined *planning and decision-making* process.

Realistically, a plan will often emerge from a «dialog» between planners and policymakers. One cannot expect policymakers to be able (or willing) to state their objectives function in a way the planner can use. In most cases, however, the planner will know enough about existing political preference scales to leave out a vast number of alternatives even before the planning starts. During the planning process, the planner will be able to eliminate, through regular contact with policymakers, more and more alternatives. In the extreme, but not unusual case, the final result of this interplay will be one remaining alternative, *the plan.* In this case, however, there exist no separate product of the planning process, as defined above.[1])

From the policymaker's point of view, planning provides the raw material for decisions in terms of clearly formulated priority choices and alternative lines of action, their implications worked out and explicitly stated. A fair amount of policy judgement is involved in the selection by planners of alternatives for presentation to policymakers. Being thus dependent upon the planners' understanding of and loyalty to their intentions, policymakers will have to keep in close contact with planning activities.

Planning, programming and implementation as defined above, are closely related functions. Programming may be regarded as a special case of a planning exercise, while implementation in practice inevitably implies a certain amount of programming. Proper implementation is in fact to a great extent dependent upon full understanding and acceptance of the intentions behind an adopted policy.

Extremely important is the feed-back from implementation to planning. «Manipulating» input values requires appropriate policy instruments. Such instruments may not be at the disposal of the administrative organization in question. The availability of adequate policy instruments may be among the most important variables in the planner's model, and checking the consistency between adopted policies and available policy instruments may be one of the most essential tasks in planning.

Even administrative *control* is related to planning in the sense that essential information concerning changes in basic assumptions can be obtained from control procedures. However, an effective feed-back of this kind is not likely to occur as long as the focus of the control procedure is on the fulfilment of more formalistic legal requirements. Only if those responsible for control activities have been adequately informed about what to look for, can their watching out for possible deviations from expected coefficient values in the planner's model form an important part of this function.

Finally, a well developed *research* function is imperative for effective planning. Without gradually improved knowledge about the values of structural coefficients within a planning model, their determinants and dynamics, planning activities will soon loose their contact with reality and may even become an obstacle to the flexible adaption of policies to new conditions.

Those engaged in research, on the other hand, need to be kept informed about problems currently facing planners, in order to include the criterion of «relevance» among those guiding their choice of projects.

3. The Organizational Framework for Planning.

As shown in the previous section, the effective functioning of an administrative structure requires the most intimate interplay between the various administrative functions. Quite often, those functions can hardly be separated in practice.

One inference to be drawn from this, may be to avoid organizational divisions strictly in accordance with the distinctions between various functions. Division of labour will, of course, have to take place between different administrative units, but this should perhaps be more in terms of main focus than rigid definitions of functional domain.

Executive branches are expected to consentrate on programming, implementation and control. However, even further elements of planning, and to a certain extent also decision making, might fall naturally within the scope of executive branch operations.

Planning units, on the other hand, will in practice be faced with a fair amount of decisionmaking. Such units will also have to be prepared for research and control observation activities, partly because other units may not be able to provide the information needed within timelimits set for the work of the planning unit.

Policymaking layers will have to be somewhat involved in both planning, programming and implementation, at least to make sure that policy intentions are being correctly interpreted and loyally followed.

Thus — to consentrate particularly on planning — this function should not be monopolized by planning units. It has its place also among the activities of administrative branches mainly concerned with other functions, if these branches shall be able to perform their tasks effectively. Separate planning units are needed, however, in order to ensure that this

[1]) The alternative solution to define planning as the whole process leading to the presentation of the plan, would, on the other hand, lead to rather complicated terminological problems. A distinction has to be made between planning and policymaking as administrative functions.

essential function is given adequate attention within the administrative structure as a whole.

4. Characteristics of the Planning Function.

Having attempted in previous sections to define planning in general terms, and to examine the position of planning in relation to other administrative functions, it may now be appropriate to present some further comments on the consequences of the suggested definition of planning on the planning function itself.

There are three ways in which planning — as defined above — may lead to the improvement of a total administrative process. In extremely simplified, theoretical terms, this may be illustrated as follows: Assuming that input variables are symbolized by the letter y (y_1, y_2 etc.) and output variables by the letter x (x_1, x_2 etc.), the figures below illustrates three types of biases in administrative thinking which may be corrected through planning:

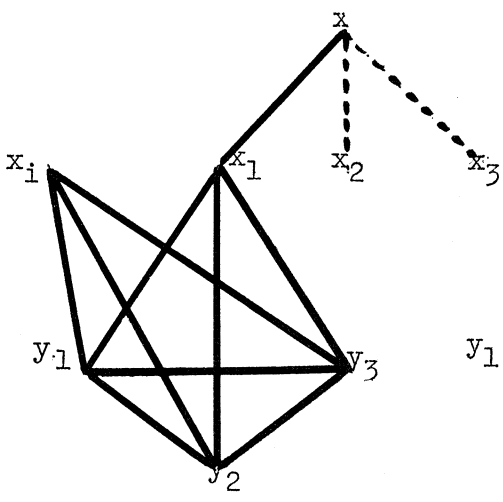

Fig. 1

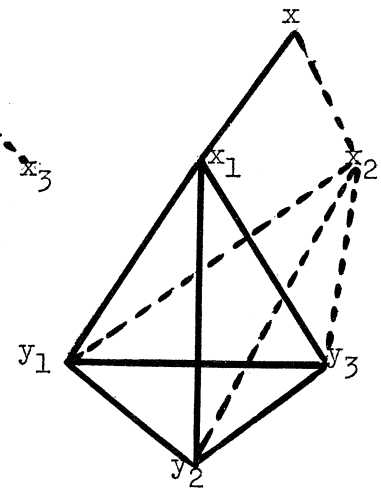

Fig. 2

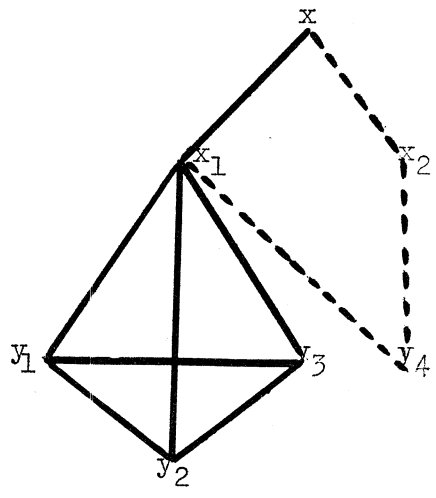

Fig. 3

Fig. 1 shows a case of an administrative branch having developed internally generated objectives (x_i) not related to the general objectives function of the total organisation x (x_1, x_2, x_3).

Fig. 2 shows a case of an administrative branch neglecting the impact of inputs under its control upon objectives regarded as the concern of some other branch (e.g. x_2).

Fig. 3 shows a case of an administrative branch neglecting the impact upon its particular objective of inputs outside its direct control (e.g. y_4).

The development within an administrative branch of what is here termed «internally generated» objectives, is a phenomena well known in organization theory. Each branch will tend to look upon itself as a pressure group promoting its «own» objective(s), if necessary on the cost of the organization's other objectives. Thus the strategic position and prestige of that particular branch may become its prime concern. The simultaneous planning of operations of a number of different branches with reference to more general objectives, is likely to reveal inconsistencies caused by such partial branch objectives.

The extreme complexity of ends/means-relationships in organizations of any size makes it nearly impossible to organize individual branches, the operations of which have a high degree of authonomy in relation to those of other branches. Whether the organizational breakdown is primarily input-oriented[1]) or output-oriented[2]), it does not seem to be possible completely to avoid interrelationships between inputs and outputs which cross organizaational borderlines (and, of course, border-crossing interrelationships also between various inputs and between various outputs).

This is, in fact, quite natural as each policy instrument usually serves more than one objective. Thus in public administration, most educational activities clearly serves a wide variety of social and economic goals, in addition to those more particularly attributed to educational policy. Correspondingly, most objectives are being served by a wide variety of policy instruments. Turning again to education, we find that measures taken within the realm of social and economic policy (related for instance to income distribution, social and occupational mobility etc.) have a profound impact upon what might be termed educational goals.

---

1) An input-oriented organizational breakdown defines the operations of each branch primarily in terms of the policy instruments (inputs) under its control. In public administration, this corresponds to the most usual European case.

2) An output-oriented organizational breakdown defines the operations of each branch primarily in terms of the objectives (outputs) with which it should be concerned. The US federal administration may perhaps to some extend be regarded as an example.

Essential aspects of planning are the identification of the full range of objectives relevant to the general organization, and served by the policy instruments of separate branches, and of the full range of policy instruments available to the organization and relevant to the objectives of each individual branch.

The planning process might thus be defined as the identification of such biases in administrative operations as illustrated above, *and* the process by which the consequent corrective information is communicated to the appropriate points within the general administrative structure.

In planning literature, much emphasis is put on *the time aspect of planning*. It is clearly an important planning task to make sure that future values of output variables are given due weight in an organization's objectives function, and that dynamic aspects of input/output relationships are taken into account.[1]) Still, this is just one way in which the objectives function and the administrative thinking models of administrative branches may need to be corrected.

There exists, in fact, a wide spread confusion as to the actual conditions under which a planning process can be useful. One frequent misunderstanding is that a planning process should lead to actual decisions as to the value of various input variables five or even ten years ahead. Quite obviously, if such decisions were taken, and actually implemented in the future, the likely consequence would be a drop in the level of rationality of organizational decisions. Our ignorance of future developments is bad enough as it is, if we should not add a set of limitations to our future decisions tieing them to erroneous conclusions drawn from this ignorance.

The prime purpose of planning must clearly be to assist in the making of rational decisions *today*. Quite often, the effect of planning on such decisions should be to keep open the possibility for adaptation to various potential roads of future developments.

The fact that a *plan* is often conceived of as a definite prediction or even a promise that certain developments shall occur, is due to use of plans for particular political purposes. Adding the time dimension to a politician's programme obviously opens up for much wider visions of desirable possibilities, consequently, no politican can really afford *not* to make use of the time dimension.

From the planner's point of view, however, this way of using a plan is likely to lead to suboptimal policy decisions. To him, a plan is only a public formulation of assumptions about future developments underlying short term decisions. As new information becomes available, such future visions will change continuously and short term decisions should be influenced correspondingly. The fact that policymakers tend to commit themselves to particular visions, and invest prestige in their implementation, is to the planner another example of «internally generated» objectives not relevant to the general goals of the organization.

5. Determinants of Educational Planning.

Having just postulated that planning can be viewed as a means of correcting certain types of biases in administrative operations, it may be natural to turn to the question of the conditions under which a planning unit will be in a position to perform in this way. One key to this question lies in the phrase *access to information.*

The conclusions of the previous section may be taken to mean that a planning unit should be better placed than other administrative units to obtain information on the general objectives of an organization and on the policy instruments available to it. In practice, a planning unit often has better access also to certain types of information relating to the empirical input-output relationships. Thus the professional competence needed to obtain and interpret the results of certain kinds of research of general relevance to an organization, may be more easily developed within a planning unit than within each of a number of different administrative branches.[2])

For educational planning in particular, the following list of what might be called planning determinants may be indicative. Various aspects of the operations of a ministry of education are here supposed to be subject to continuous consistency checking by the ministry's own planning department:[3])

---

[1]) Historically, it may be true that the *political* significance of planning stems at least partly from a shift in emphasis from short term to longer term objectives of policy. However, it is an open question whether this is a precondition for or a consequence of the introduction of planning.

---

[2]) This way of reasoning is, of course, nothing else than a special application of the general theory of distribution of administrative responsibility according to the access to relevant information at various points in the administrative structure. Thus the detailed knowledge of a vertical (line) branch of its own sector of the organization's activities provides the basis for its particular responsibilities, counterbalancing the kind of information particular to horisontal (staff) units such as a planning agency.

In a similar way a balance is found between centralized and decentralized responsibilities. This, of course, applies to planning as well as to other administrative functions. An a priori preference as to whether planning should be centralized or decentralized is thus rather meaningless. A rational answer to this question will depend upon the particular information structure within the organization in question.

---

[3]) This list is derived from the actual practices of the Planning Department of the Norwegian Ministry of Education. Other administrative systems and other situations may call for other types of consistency checks by educational planning units.

a) Consistency with the general policy of the Government.
b) Consistency with the general policy of the Ministry.
c) Consistency with population data and trends in the demand for education.
d) Consistency with available data on the future demand for educated manpower.
e) Consistency with available data on the financial capacity of local government and private bodies.
f) Consistency with available information on the technical implementation capacity of local authorities and semiindependent institutions (universities etc.).
g) Consistency with actual availability of policy instruments.
h) Consistency with empirical evidence as to the effects of various types of government measures.
i) Consistency with available information on existing cost structures within the educational system.

It should be noted that a planning unit placing the main emphasis in its work on points a) and b) above, may tend to become a quasi-political agency, mainly concerned with the reevaluation of policy judgements involved in proposals from executive branches. Many existing planning units within government administration in several countries' do in fact regard this as their main function.[1]) This is, however, a far too limited conception of the planning function. There is even a risk that strong emphasis on the checking of political consistency may endanger the possibilities for the effective performance of other aspects of the planning function.

6. Conditions for a Successful Planning Process.

In section 4 we described three types of biases in administrative thinking which might be corrected through planning. Among those, an executive branch is likely to welcome corrections of the third type of bias — neglect of additional instrument variables. It may accept, but perhaps without much interest, corrections of the second type of bias — neglect of additional objectives. Finally, it is likely to reject corrections of the first type of bias — addition of internally generated objectives. If we accept that the planning process should include the effective communication to relevant parts of the administrative organization of information emerging from the planning operation, the question arises how this can best be achieved.

It has been indicated above that a planning unit will have more easy access to certain kinds of information than other parts of the organization. However, it should be borne in mind that an important part of the informative materiale which forms the basis for planning, and in particular for the continuous follow up of assumptions underlying existing plans, will have to be obtained and communicated to the planning unit by executive branches. The need for a two-way flow of information between planning and executive branches indicates that a situation of continuous conflict between such units will hardly be beneficial for effective operations. The fact that the responsibility for implementation rest with the executive branches, points in the same direction. Even if decisions by political bodies may be based on views emerging from the planning unit, actual implementation of such decisions may be hampered if executive branches do not accept or understand the underlying intentions.

Clearly, «caeteris paribus» the planning *process* will be more effective if conflicts are kept at a minimum. But equally obvious, this cannot be the only condition for an effective planning process, if the actual impact of planning on the administrative behaviour of the organization as a whole is seen as the main criterion of planning efficiency.

The history of planning is beset with examples of institutional resistance to the introduction of separate units for planning within existing administrative structures. This seems equally true for public administration as for private, and for educational planning as well as for planning in other fields.

This experience, common to most countries, is not astonishing. A smooth-running administrative organization will have achieved a state of relative balance in its internal power structure. Planning being an activity closely related to policymaking, its organization in a separate unit is bound to disturb this balance.

The most smooth-running administrative organization, however, is not necessarily the most effective. The opinion is not uncommonly held, that a certain lack of stability in the internal power balance may be healthy for the general efficiency of an administrative unit. Situations might even arise, in which stirring up an existing administrative power balance is a necessary condition for any progress to be made.

Thus it may seem as if one is faced with two conflicting theories of organizational behaviour in this case. On the one hand a pre-

[1]) Again, if we are looking for historical explanations for the adoption of planning by government administration, this function has quite often constituted the main reason for its introduction in the administrative structure, thus linking the planning function in peoples mind to the wish for political change. Although planning has often proved to be an effective means of achieving such change, its «rationale» as an administrative function is *not* logically linked to such aims. In fact, as suggested later in this paper, planning may perform most effectively as an administrative function when *not* regarded as a threat to the existing value and power structure.

dominant emphasize on the interplay between various administrative units as a basis for effective functioning, on the other the deliberate use of a planning unit as a provocation to an existing administrative structure.

The basic question in this context may be the following: Is it conceivable that a planning unit can ever cease to be felt as a threat to other administrative units, unless it becomes completely ineffective? Opinions tend to differ on this point. The author of this paper has only a hunch that a reconciliation is possible, and then only under rather special circumstances. The conditions may perhaps be formulated as follows:

In relation to executive branches, a planning unit should have only a service function. Making use of its particular competance and access to information, a planning unit should provide the executive branches with background material relevant to their work. The latter should feel free to use this material or to neglect it, and should be fully responsible for all proposals to the policy-making layers relevant to their particular field of work.

In practice this would indicate the following procedure: The preparation of a plan for a particular field of activity should start with discussions between the responsible policymakers, the executive branch in question and the planning unit, defining the scope and general direction of the work. Further discussions between the executive branch and the planning unit should lead to a specification of the particular points at which the latter is to assist in the work.[1]) The contributions of the planning unit thus become raw material for the executive branch. When its work is completed, the executive branch normally asks for comments from various interested bodies, including the planning unit, and these comments should accompany the proposals presented to the politicians.

Only when the activities of several executive branches are being examined, should a planning unit be made responsible for the preparation of plan material to be presented directly to the policymakers. Even in this case, however, the planning unit should restrict its activities to the explisit formulation of essential alternative choices, leaving priority decisions to the policymakers. The unit should be particularly careful *not* to let itself be used as a scapegoat for unpopular policy choices, which would hamper its future collaboration with the various executive branches.

The role of a planning unit indicated above would tend to minimize its direct involvment in policy decisions, and maximize its building up professional contacts and competence. A few remarks on the consequences of this for the *staffing* of a planning unit may be appropriate at this point.

In building up its professional competence, a planning unit will have to adopt principles similar to those of an institute for applied research.[2]) In the case of educational planning the staff should represent various fields of professional competence, primarily economics, sociology, psychology and pedagogics, but also possibly law, social geography, mathematics (statistics, operational analysis), technology etc.[3])

The orientation of the planning staff, however, should not primarily be towards their respective professions, but focused upon the actual problems to be faced by educational administration. Staff members should be taught to regard themselves as educational planners with a certain professional bias, rather than professionals who happen to be concerned with educational planning.

The level of professional competance should be sufficient to follow current research and to maintain a professional dialog with research workers in the respective fields. Furthermore, a planning unit should be able to work out a programme for research relevant to its own activities, to formulate meaningful research projects to be contracted out to research institutes, and to evaluate the results of current research activities.

It is equally important, however, that plan-

---

1) It is important that this division of labour is left to negotiations between the two administrative branches. The executive branch defines what it would like the planning unit to do, and the planning unit accepts or refuses the suggestion made according to its own general programme of work.

---

2) It might be said that the main distinction between the work of a planning unit and that of an institute for applied research, lies in the role of deadlines. A research institute is supposed to act according to certain minimum criteria of scientific behaviour, and consequently to refuse to accept a dead-line which prevents such criteria from being fulfilled. There are no such restrictions to — or protection for — the work of a planning unit. The unit has to come up with the best information available within the given dead-line.

It goes with this difference, that a research institute would tend to regard its work as a finished product, which should be published and given wide distribution. The work of a planning unit, on the other hand, is part of an administrative process, and is normally regarded as material for further processing.

However, although this difference may have a bearing upon the psychological characteristics of staff members to be recruited to the two types of institutions, the professional qualification requirements should not differ substantially.

---

3) One reason for this interdisciplinary composition of a planning staff, is the success of institutions for higher education in professional policy-indoctrination of their students. Thus economists tend to think it their professional duty to regard maximum GNP as the main goal of mankind, while pedagogs are likely to shrink in horror from the mere thought of measuring human values in money terms. No planning unit can function effectively unless such elements of professional superstition are eliminated, or at least kept in balance.

ning staff members should obtain a fair level of knowledge and understanding of the particular problems of educational administration, sufficient to communicate effectively with the rest of the administrative structure.

The way we have defined planning, a wide field of activities comes under this heading, ranging from work on problems of a purely pedagogical nature to general economic issues. It may be convenient to split up the planning functions in one part covering psychological and pedagogical aspects, and one relying more heavily on sociological and economic factors.[1]) A consequent organizational split in two (or more) planning units may be convenient in terms of professionally more homogenious staff and less despersion of outside contacts for each of the units.

Such an organiational split may, however, accentuate the existing lack of communication between professionals trained in different social sciences, and may also obscure the intimate interdependency between various aspects of educational planning. When such a split occurs, close collaboration between the planning units constitutes the first imperative condition for their effective functioning.

In essence, the staff of a planning unit must understand and accept that their function corresponds to that of a catalyst. Their work assert itself only through its impact on the work of others — on current research, and on the outlook and behaviour of other administrative agencies. In the last instance, the professional standards of planners can only be measured in one way — by the final impact of their work on actual policies.

7. Concluding Remarks.

It goes without saying that planning, in the sense we have used the term in this paper, is still far more of an art than a science. However, it should be accepted as a separate profession with distinctive professional requirements and standards, emerging from all the aspects of the planning process, including its interplay with other administrative functions. Administrative practitioners on the one hand, and research workers on the other, have their traditional roles, involving the use of restricted and simplified thinking models. Planners cannot use such submodels which often have only a very low degree of authonomy. Their professional skill relates to operations with extensive models, with many degrees of freedom, and often inconclusive evidence as to the empirical values of the coefficients linking various factors together. For such operations, previous experience in research or in executive administration may be more misleading than helpful.

As to the impact of a planning unit on actual policy, this is likely to rely heavily upon the willingness of the rest of the administrative structure to examine its own image in the mirror posed in front of it by the planning unit. This again requires a fairly sophisticated mode of operation by the administrative system concerned.

An analogy might be drawn between the philosophy underlying the approach to planning described above, and the psychological theory of non-directive guidance. Your readiness to accept changes might be greatly improved if the changes are not accompanied by threats to your power position or even your integrity. If this is correct, however, the policy impact of planning may actually be most significant when the administrative unit responsible for planning is least visible. This may be worth while noting for those who fear that in the future, overambitious planners will gain too much control of policy matters.

---

1) The first part, being more oriented towards case studies, is often associated with «qualitative» aspects of education policy, while the other, more based on statistics, is referred to as «quantitative» planning. Logically, however, this terminological distinction is hardly valid.

Sekretærstilling
næringsorganisasjon

Til foreningens administrasjon søkes yngre mann med høyere utdannelse, fortrinnsvis siviløkonom, sosialøkonom eller jurist, helst med noen praksis.

Vedkommende vi få et variert og allsidig arbeide med hovedvekt på behandling av bransjespørsmål.

Foreningens virksomhet dekker et vidt område — arbeidsgiverspørsmål, bransjespørsmål og næringspolitikk — og det er muligheter for tilpasning av arbeidsoppgavene til vedkommendes interesser og spesielle kvalifikasjoner.

Stillingen krever god muntlig og skriftlig fremstillingsevne.

Søknaden sendes snarest til

MEKANISKE VERKSTEDERS LANDSFORENING

Kr. Augusts gt. 23 — Postboks 1479
Vika, Oslo 1.

PRISSTABILITET OG ØKONOMISK VEKST

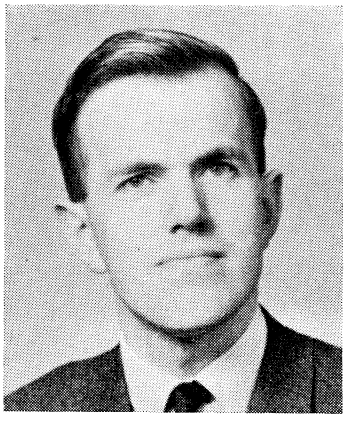

AV AMANUENSIS
AGNAR SANDMO

– 1 –

Prisstabilitet og økonomisk vekst er et aktuelt tema i praktisk økonomisk politikk. Grunnen til dette er selvsagt at både stabile priser og høy vekst er blant de økonomisk-politiske målsettinger som det ser ut til at svært mange er *for*. Samtidig synes det som om mange mener at der er en slags konflikt mellom de to målene. Hva denne konflikten består i, er uklart, men det er iallfall sikkert at det man i slike forbindelser tenker på ved mangel på prisstabilitet er et prisnivå som er jevnt — om enn langsomt — stigende; det enkelte har kalt krypende inflasjon. Noen mener, ser det ut til, at en slik form for prisstigning virker vekst-hemmende, mens andre derimot hevder at jevn og høy vekst ikke er mulig uten at man samtidig tillater en langsom stigning i prisnivået. Historiske data gir oss ikke noe svar på hvilken av disse hypotesene som er den riktige. Perioder med fallende eller stabilt prisnivå har samtidig vært perioder med betydelig produksjonsvekst, og det er ikke noe som tyder på at perioder med langsomt stigende priser har hatt sterkere eller svakere produksjonsvekst i sammenlikning.

Nå er slike data nokså tvilsomme kunnskapskilder på dette området, ikke minst fordi de er påvirket av den økonomiske politikk som har vært ført til enhver tid. Og før vi nærmer oss disse og andre relevante data bør vi ha en teori om sammenhengen mellom vekst i produksjonen og bevegelsen i prisnivået, slik at vi har en klarere forestilling om hva vi egentlig er ute etter.

Dette bringer oss til en annen form for aktualitet som dagens emne er i besittelse av; det er aktuelt som et problem i økonomisk teori, rent bortsett fra dets politiske aktualitet. I de senere år har analysen av modeller for økonomisk vekst opptatt en stadig større del av tidsskriftenes spalteplass, men bare i et lite fåtall av disse modellene diskuteres utviklingen av prisnivået på en eksplisitt måte. Dette er overraskende, fordi slike modeller av en ekspanderende økonomi forekommer en å være den naturlige sammenheng for drøfting av inflasjonsproblemer. Jeg skal i det følgende gi noen eksempler på hvordan prisnivået — mer generelt: monetære størrelser — kan inpasses i en vekstmodell.

– 2 –

Jeg har funnet det hensiktsmessig å starte med en vekstmodell som opererer bare med realstørrelser.

Den økonomiske vekstteori har vært karakterisert som en modellkatalog. I dette ligger at de ulike forfattere på området har konstruert modeller ut fra forskjellige formål og har lagt hovedvekten på snart den ene, snart den andre relasjon i modellen. Siden prisnivået står i sentrum for interessen her, har jeg forenklet modellen så meget som mulig i andre henseender. Den viktigste av disse forenklingene er at jeg ikke har tatt noe hensyn til teknologiske fremskritt.

Modellen er nyklassisk. Den tar sitt utgangspunkt i at produksjonen på tidspunkt t kan uttrykkes som en

[1]) Dette er manuskriptet til en prøveforelesning for licentiatgraden over oppgitt emne 12. november 1966.

funksjon av innsatt mengde av realkapital og arbeidskraft.

$$(1) \qquad Y = F(K, N)$$

Denne produktfunksjonen er antatt å være homogen av første grad (den følger en pari passu-lov) og ha positive og fallende grenseprodukter. Der hersker fri konkurranse i denne økonomien, slik at arbeidskraften og kapitalen betales med sitt grenseprodukt:

$$F_K = r, \quad F_N = w$$

Her er r = realrenten og w = reallønnen.

Sparingen i denne økonomien er en konstant andel av realinntekten, Y. Likevekt krever at sparing skal være lik investering. Når vi ser bort fra depresiering av kapitalen, gir dette oss relasjonen

$$(2) \qquad \dot{K} = s\,Y \qquad 0 < s < 1$$

Som et resultat av en eksogent gitt vekst i befolkningen øker arbeidsstokken med en rate n pr. tidsenhet.

$$(3) \qquad N = N_0\, e^{nt}$$

Vi har nå en determinert modell i Y, K og N.

På grunn av homogenitetsforutsetningen kan vi skrive (1) som

$$Y = N\,F(K/N, 1) = N\,f(k)$$

hvor $k = K/N$. M.a.o.: Produksjon pr. sysselsatt er en funksjon bare av kapital pr. sysselsatt.

Ved å ta logaritmer og derivere m.h.p. tiden får vi

$$\dot{Y}/Y = n + \frac{f'(k)}{f(k)}\dot{k}$$

Men $\dot{k}$ er etter sin definisjon:

$$\dot{k} = \frac{\dot{K}N - \dot{N}K}{N^2} = \frac{\dot{K}}{N} - \frac{\dot{N}}{N} \cdot \frac{K}{N}$$

og ved innsetting får vi

$$\dot{k} = s\,f(k) - n\,k$$

Dette er en differensialligning i k, og den kan ikke løses eksakt uten at vi kjenner funksjonsformen. Men vi kan karakterisere løsningen i et diagram:

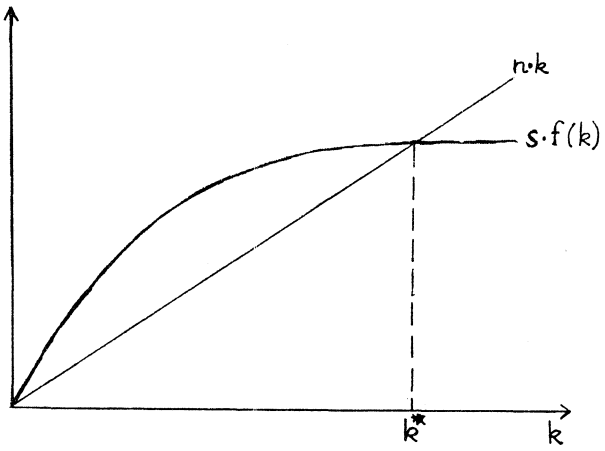

FIG. 1

Hvis k er mindre enn k^* vil den stige, $\dot{k}$ vil være positiv. Er k større enn k^*, vil den synke. k^* er da en stabil verdi av realkapital pr. sysselsatt. Hvis k noen gang antar denne verdien, vil den deretter være konstant, d.v.s. $\dot{k} = 0$. Realinntekten (produksjonen) vil stige med en rate tilsvarende veksten i arbeidsstokken. Realinntekt pr. sysselsatt vil, m.a.o. være konstant. Realinntekt (total), kapital, arbeidskraft og investering vil alle vokse med samme rate pr. tidsenhet, nemlig n. Vi er i en tilstand med balansert vekst, eller, som enkelte har kalt den, en «golden age».

Siden Solow for første gang analyserte denne modellen i 1956 har den vært gjenstand for stor oppmerksomhet og har blitt utvidet i flere retninger både av Solow selv og andre. Den side av modellen som er blitt mest gjennomanalysert, er uten tvil dens behandling av produksjonsstrukturen og tekniske fremskritt. Men de aller fleste versjoner følger Solow i at de ikke inneholder noen monetær sektor, ingen behandling av pengemengde, absolutte priser eller pengerenten. Imidlertid er det klart at referanserammen for alle de forfattere som har arbeidet med denne modellen, tross alt er en økonomi med en monetær sektor. Når konklusjoner fra disse modellene anvendes på problemer fra det virkelige liv, må man derfor strengt tatt anta at forfatterne mener at den monetære sektor fører en slags separat eksistens, eller i alle fall at det som foregår der, ikke har noen signifikante virkninger i den realsektoren som er beskrevet i ligningene (1) — (3). Når vi skal innføre prisnivået i modellen, kan det være hensiktsmessig å ta for seg først en modell hvor en slik separasjon er helt gjennomført.

— 3 —

Vår modell består nå av ligningene (1) — (3) pluss en relasjon til. Vi antar nå at en monetær myndighet — staten eller sentralbanken — forsyner den private sektor med penger (likvider) som brukes som betalings-

middel. Tilbudet av penger er til enhver tid lik M. Etterspørselen etter realkasse — som her altså er en ren transaksjonsetterspørsel — er en stigende funksjon av realinntekten, Y. Likevekt i pengemarkedet kan vi da uttrykke ved ligningen

$$M/P = h(Y) \tag{4}$$

hvor P er prisnivået. Siden Y er gitt av realsiden i modellen og M bestemmes av den monetære myndighet, bestemmes P av denne ligningen alene.

Ved å ta logaritmer og derivere m.h.p. tiden får vi

$$\dot{M}/M = \dot{P}/P + \frac{h'(Y)}{h(Y)} Y \cdot \frac{\dot{Y}}{Y}$$

hvor faktoren foran $\dot{Y}/Y$ er pengenes inntektselastisitet. Vekstraten for produksjonen, som er bestemt i realdelen, og vekstraten for pengemengden, bestemt av den monetære myndighet, bestemmer vekstraten for prisnivået.

La oss se på det spesielle tilfellet hvor pengenes inntektselastisitet er konstant og lik 1. Da kan vi skrive

$$\dot{P}/P = \dot{M}/M - \dot{Y}/Y$$

Altså: Ved konstant pengemengde vil prisnivået falle med samme relative hastighet som produksjonen stiger, og ved en vekstrate for pengemengden lik vekstraten for produksjonen vil prisnivået holde seg konstant. Mer generelt vil den monetære myndighet for enhver vekstrate for produksjonen kunne gjennomføre den utvikling av prisnivået som den anser for å være ønskelig.

I en slik kvantitetsteoretisk verden — Gustav Cassels verden — er det altså trivielt enkelt å forene høy vekst med stabilt prisnivå. Imidlertid kan vi, uten egentlig å presse modellens forutsetninger for meget, tenke oss en komplikasjon som kan gjøre livet vanskelig for den monetære myndighet, nemlig eksistensen av selvstendige finansinstitusjoner som pengepolitikken må virke gjennom. Den fremste talsmann for den moderne kvantitetsteori, Milton Friedman, har da også i sitt forslag til regler for en stabiliserende pengepolitikk koblet sammen ideen om en årlig prosentvis vekst i pengemengden tilsvarende veksten i produksjonen med anbefaling av et system med 100 % reserver i bankvesenet. Det siste leddet i forslaget er ment å skulle sikre sentralbanken den nødvendige kontroll over pengemengden. — Det bør tilføyes at jeg selvsagt ikke tror at denne enkle modellen kan gi noen adekvat illustrasjon av Friedmans tankegang. Modellen har sin vesentligste verdi som et eksempel på et dynamisk system hvor prisnivået bestemmes uavhengig av realstørrelsene, og hvor derfor alle konklusjonene man kommer frem til i modellens realdel har full gyldighet også når man trekker inn den monetære sektor.

En kommentar til denne modellen som er nokså nærliggende, er følgende; Det er vel og bra at modellen gir oss en oppskrift på hvordan vi skal holde stabilt prisnivå under vekstprosessen, men det ser ikke ut til å være noen særlig grunn til å bestrebe seg på det. For alle realstørrelser er upåvirket av hva som skjer med prisnivået, og siden det i siste instans er realstørrelsene som interesserer oss, er hele spørsmålet om prisnivåets stabilitet nærmest uinteressant.

En slik kritikk mot modellen ville i noen grad være misforstått. Det kan f.eks. tenkes at endringer i prisnivået vil ha virkninger på de interne gjeldsforhold i den private sektor, uten at dette har noen konsekvenser for den samlede private sparing. Allikevel kan det selvsagt være slik at man ikke politisk sett står likegyldig overfor slike endringer, og at man ut fra sin politiske innstilling vil anbefale et stabilt prisnivå.

En mer fundamental innvending mot modellen gjelder selve den måten den monetære sektor og prisnivået er blitt innført på. I den rene realmodellen hadde sparerne adgang til bare ett plasseringsmiddel, nemlig realkapital. Med innføring av penger er der kommet til et nytt plasseringsmiddel. Vår enkle kvantitetsteoretiske modell antok implisitt at pengene ikke kunne oppfattes som et substitutt for realkapital i sparernes portefølje. Den antok videre at formuen i den private sektor ikke spilte noen rolle for den private sektors adferd, hverken i sparefunksjonen eller i etterspørselsfunksjonen for penger. Vi skal i det følgende neglisjere virkningen av formuen på sparingen, og i stedet konsentrere oss om sparernes valg av plasseringsmåter for sin formue. Denne porteføljebeslutningen spiller en sentral rolle i de monetære vekstmodeller som er presentert av James Tobin, og som er blant de få vekstmodeller som gir mulighet for analyse av prisnivåets utvikling. Jeg skal nå gi en fremstilling av hva jeg selv ser på som de vesentligste punkter i den modellen som Tobin har analysert i sin klassiske artikkel fra 1955, «A Dynamic Aggregative Model». Siden jeg gjerne vil kunne sammenligne denne modellen med den jeg nettopp har diskutert, og siden vi her er interessert i en litt annen problemstilling enn Tobin selv er, kommer min fremstilling til å avvike en del fra Tobins egen.

— 4 —

Produktfunksjonen i Tobins modell er den samme som vi analyserte tidligere. Vi skriver den opp om igjen for oversiktens skyld

$$(5) \qquad Y = F(K, N) \qquad \text{eller } Y = N f(k)$$

Og igjen har vi at

$$F_K = r$$

$$F_N = w$$

Også i denne modellen er det en monetær myndighet som forsyner den private sektor med penger (det eneste monetære aktivum i modellen) via overføringer. Realinntekten i den private sektor er lik Y pluss realverdien av økningen i pengemengden, altså

$$Y + \frac{d}{dt}\left(\frac{M}{P}\right) = Y + \frac{M}{P}\left[\frac{\dot{M}}{M} - \frac{\dot{P}}{P}\right]$$

Den private sektors realformue, W, er definert som

$$(6) \qquad W = K + \frac{M}{P}$$

Den deriverte av W m.h.p. tiden er åpenbart sparingen i den private sektor

$$\dot{W} = \dot{K} + \frac{M}{P}\left[\frac{\dot{M}}{M} - \frac{\dot{P}}{P}\right]$$

Sparingen antas å være en konstant andel av inntekten. (Forutsetningen om konstant sparerate gjøres egentlig ikke av Tobin, men det tjener til å forenkle fremstillingen her.) Vi har da sparefunksjonen

$$\dot{K} + \frac{\dot{M}}{P}\left[\frac{\dot{M}}{M} - \frac{\dot{P}}{P}\right] = s\left\{Y + \frac{M}{P}\left[\frac{\dot{M}}{M} - \frac{\dot{P}}{P}\right]\right\}$$

eller

$$(7) \qquad \dot{K} = s\,Y - (1 - s)\,\frac{M}{P}\left(\frac{\dot{M}}{M} - \frac{\dot{P}}{P}\right)$$

Individene i den private sektor antas nå å ha visse preferanser m.h.t. sammensetningen av formuen. Realkapital og penger gir en avkastning (ved konstant prisnivå) på henholdsvis r og 0. Vi antar at sparernes valg mellom de to aktiver som verdioppbevaringsmidler delvis er motivert av deres forventede avkastning. Dette portefølje-valget ville vært trivielt dersom forventet avkastning kunne forutsies med full sikkerhet; da ville sparerne alltid velge den maksimale andel av K som er forenlig med transaksjonsmotivet. Men hvis der er usikkerhet m. h. t. avkastningen vil dette generelt ikke være tilfellet. Sparerne vil i alminnelighet holde begge aktiva i sine porteføljer. Dersom den private sektors ønskede porteføljesammensetning kan beskrives ved verdier for K, M og P som tilsvarer de faktiske verdier på disse størrelsene, har vi den situasjon som kalles porteføljebalanse, og som i denne modellen er en nødvendig og tilstrekkelig betingelse for prisstabilitet for gitt K, M og Y. Hvis sparerne ønsker å holde mer kapital og mindre penger, vil de forsøke å kjøpe kapital, og dette vil drive prisnivået opp, hvilket fører til lavere realverdi av deres pengebeholdning. Ønsker de omvendt mindre kapital og mer penger, vil de forsøke å selge realkapital. Dette vil føre til fallende prisnivå og derved høyere realverdi av pengebeholdningen.

Porteføljebalansen uttrykkes ved en slags likevektsbetingelse for pengemarkedet som tar hensyn til at penger etterspørres både som betalingsmidler og som plasseringsaktiva

$$(8) \qquad \frac{M}{P} = L(K, r, Y)$$

Her er M som før den pengemengde som er gitt av den monetære myndighet. Vi antar at L er en stigende funksjon av Y som uttrykk for transaksjonetterspørselen. Videre lar vi denne funksjonen falle med r; jo høyere r er, jo større incitament vil det være til å substituere realkapital for penger i porteføljen. Endelig er L en stigende funksjon av K. Det gir uttrykk for at sparerne ønsker å balansere en større beholdning av K med en større beholdning av finansielle aktiva. — Mer logisk og mer generelt ville det være å bruke W som argument i denne funksjonen i stedet for K, men fremstillingen blir enklere om vi bruker funksjonen som den står.

r står i denne funksjonen for forventet avkastning på kapitalen. Vi antar altså at forventet avkastning er lik faktisk avkastning. Likeledes antar vi at forventet avkastning på penger, definert som forventet prosentvis fall i prisnivået, er lik 0, altså at forventet fremtidig prisnivå er lik det faktiske. Men forventningene, både med hensyn til realrenten og med hensyn til prisnivået, er beheftet med usikkerhet, og det er denne usikkerheten som gjør at sparerne ønsker å holde begge typer aktiva i sine porteføljer. Vi kan selvsagt tenke oss kombinasjoner av avkastningen på realkapital og penger som er slik at sparerne bare ønsker å holde ett aktivum. Men vi begrenser diskusjonen til de tilfeller hvor de ønsker å holde positive kvanta av begge typer aktiva.

Hvordan vil nå veksten i kapitalstokken og inntekten henge sammen med utviklingen av pengemengde og priser under balansert vekst? For å se dette deriverer vi (8) logaritmisk m. h. p. tiden og får

$$(9) \qquad \frac{\dot{M}}{M} - \frac{\dot{P}}{P} = \frac{L_K}{L}\dot{K} + \frac{L_Y}{L}\dot{Y}$$

Hvorfor har vi ikke derivert m.h.p. r? Fordi vi i første omgang er interessert i å studere en tilstand av balansert vekst, og når kapitalen og arbeidsstokken vokser med samme hastighet, vil kapitalens grenseprodukt og dermed realrenten være konstant. Det ser vi lett av produktfunksjonen på formen

$$Y = N f(k)$$

Kapitalens grenseprodukt blir

$$\frac{\delta K}{\delta Y} = N f'(k) \frac{1}{N} = f'(k)$$

La oss nå samle trådene. Som før har vi at vekstraten for inntekten kan skrives som

$$\dot{Y}/Y = n + \frac{f'(k)}{f(k)}\dot{k}$$

Den asymptotiske *vekstrate* er altså den samme som i den rene realmodellen.

Som før antar vi at der finnes en og bare en positiv verdi av k som gjør $\dot{k} = 0$. Ligningen for $\dot{k}$ er som før

$$\dot{k} = \frac{\dot{K}}{N} - n k = 0$$

Ved innsetting fra sparefunksjonen (7) og produktfunksjonen får vi

$$(10a) \qquad s f(k) - (1-s)\frac{M/P}{N}\left(\frac{\dot{M}}{M} - \frac{\dot{P}}{P}\right) = n k$$

eller ved innsetting fra ligning (9):

$$(10b) \quad s f(k) - (1-s)\frac{M/P}{N}\left(\frac{L_K}{L}\dot{K} + \frac{L_Y}{L}\dot{Y}\right) = n k$$

La oss først se på ligning (10b), og la oss illustrere den i det samme diagrammet vi hadde tidligere.

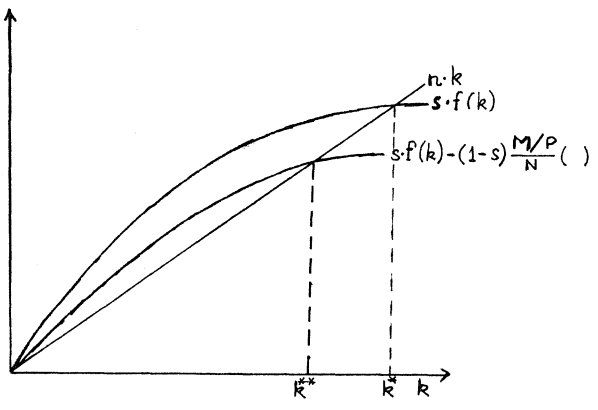

FIG. 2

Vi ser det andre leddet på venstre side av (10b) gjør at den krumme kurven — som beskriver akkumulasjon av realkapital pr. sysselsatt — får et skift nedover. Kapitalintensiteten blir lavere enn i den rene realmodellen.

Det er viktig å være klar over tolkningen av dette resultatet. Det sier at konklusjonene i den rene realmodellen ikke er upåvirket av den monetære sektor. Mer spesielt sier den at dersom vi begrenser oss til å studere en ren realmodell og ser bort fra den monetære sektor, da vil vi få en kapitalintensitet for en tilstand av balansert vekst som er for høy i sammenligning med den virkelige kapitalintensiteten vi får ved også å ta hensyn til den monetære sektor. Dette skyldes at en del av sparingen vil ta form av økning av realkassen. Vi kan altså ikke studere realsektoren isolert og stole på at det som foregår i den monetære sektor ikke har noen betydning for de resultatene vi kommer til.

La oss nå se på ligning (10a). Under balansert vekst legges et visst bånd på verdiene for vekstratene $\dot{M}/M$ og $\dot{P}/P$, men vi ser at det eneste som teller er differansen mellom dem, som er den relative vekstrate for realkasse. Et eksempel kan kanskje klargjøre hva dette betyr. La oss tenke oss at ligning (9) — porteføljebalansebetingelsen — sier at realkassen må øke med en relativ hastighet lik 1 % pr. tidsenhet. Det spiller da ingen rolle om denne økning oppnås ved 1 % økning i pengemengden og stabilt prisnivå eller ved .f eks. 2% økning i pengemengden og 1 % prisstigning.

Vår konklusjon på drøftingen av denne modellen er derfor at hva som skjer med prisnivået under balansert vekst er en ting som er uten betydning for økonomiens vekstrate og for kapitalintensiteten, som igjen bestemmer realinntekt pr. sysselsatt.

Nå skal man selvsagt være forsiktig med å trekke for vidtgående økonomisk-politiske konklusjoner av dette resultatet. For det første gir modellen åpenbart et sterkt forenklet og stilisert bilde av økonomien, og en videre utbygging av den kunne tenkes å modifisere resultatene. En annen ting er at modellen, allerede slik den er, kanskje kunne gjøres mer realistisk på noen punkter. Det jeg særlig har i tankene er dens forutsetning om statiske prisforventninger. Hvis økonomien i en lengre periode har vært karakterisert ved en jevn stigning i prisnivået, er det vel lite trolig at sparerne vil fortsette med å tro at prisnivået vil være konstant. Jeg skal kort skissere hvordan dette kan trekkes inn.

Porteføljefunksjonen — ligning (8) — er skrevet som uavhengig av forventet endring i prisnivået fordi denne forutsettes å være null. En positiv forventet

endring i prisnivået ville komme inn i denne ligningen som et tillegg til realrenten. Altså

$$\frac{M}{P} = L\left(K, r + \left(\frac{\dot{P}}{P}\right)_e, Y\right)$$

Sammenligner vi nå vår opprinnelige økonomi, hvor forventet endring i prisnivået var 0, med en økonomi hvor prisnivået ventes å stige med f. eks. 2% pr. tidsenhet, vil det siste alternativet gi oss en høyere kapitalintensitet. I diagrammet vil den krumme kurven få et skift oppover. I denne forstand virker inflasjonen vekstfremmende, fordi den endrer forholdet mellom avkastningene på realkapital og penger.

– 5 –

Et fenomen som står sentralt i studiet av økonomisk vekst, er teknologisk fremgang. Det har vi neglisjert i denne modellen, fordi de problemene vi har interessert oss for, har kunnet diskuteres meningsfylt uten referanser til teknologisk fremgang. Imidlertid er det selvsagt et relevant og viktig spørsmål hvorvidt teknologisk fremgang virker inflasjonistisk eller deflasjonistisk.

Teknologisk fremgang er behandlet på mange ulike måter i vekst-teorien. Den enkleste måten å inkorporere dette fenomenet på, er å anta at produktfunksjonen kan skrives som

$$Y(t) = A(t)\, F(K(t), N(t))$$

hvor funksjonen F har akkurat de samme egenskaper som vi tidligere har antatt, men at den over tiden «blåses opp» av et stadig økende teknisk nivå A, som er eksogent gitt.

Mens den balanserte vekstrate tidligere var gitt lik n, vekstraten for arbeidsstokken, vil den nå være lik

$$\dot{A}/A + n$$

I den grad det tekniske fremskritt leder til en raskere vekst i inntekten, er virkningen deflasjonistisk. Men det virker også til å øke kapitalens grenseprodukt og derved redusere etterspørselen etter penger, fordi realkapital blir et relativt mer lønnsomt verdioppbevaringsmiddel. Virkningen av at den private sektor forsøker å øke sin beholdning av realkapital er klart inflasjonistisk. Den endelige virkning er derfor ubestemt. Men siden en godt kan tenke seg andre typer av teknologisk fremgang enn den vi her har behandlet, som gir liten eller ingen økning i kapitalens grenseprodukt over tiden, er vel den mest nærliggende gjetning m.h.t. den totale effekt av teknologisk fremgang at den er deflasjonistisk.

– 6 –

Vi har sett at den monetære myndighet i denne modellen kan bestemme tidsutviklingen for prisnivået gjennom sin kontroll over pengemengden. At *denne* kontrollen i virkeligheten er et ganske komplisert fenomen, er et problem det ikke vil bli anledning til å gå inn på her.

Vi har også sett at mens den monetære sektors struktur påvirker kapitalintensiteten og dermed inntektsnivået, så er virkningene på kapitalintensitet og inntektsnivå av hva den monetære myndighet foretar seg for å stabilisere prisene, i vesentlig grad avhengig av forventningsstrukturen. En inflasjonistisk politikk vil ikke ha noen virkning på kapitalintensiteten så lenge den ikke forutsees av sparerne. Men når sparerne begynner å regne med en viss prisstigning som normalt, vil det ha en tendens til å heve kapitalintensiteten.

Alt det jeg her har sagt gjelder strengt tatt for asymptotiske vekstprosesser, og ens interesse for dem vil selvfølgelig avhenge av ens oppfatning av hvor raskt økonomien konvergerer mot denne vekstraten. Men det er ikke vanskelig å utvide konklusjonene til også å gjelde vekstprosesser som ikke er asymptotiske. Jeg skal her bare antyde en konklusjon: For en gitt kapitalintensitet mindre enn den som gjelder under balansert vekst, vil vekstraten bli høyere, jo høyere den forventede relative prisstigning er. Siden denne konklusjon er nokså dramatisk, vil jeg gjerne understreke at den bare er meningsfylt under en jevn og moderat prisstigning. Gallopperende eller erratisk inflasjon kan neppe behandles slik som vi har gjort det her.

– 7 –

Jeg vil avslutte med å understreke at den konklusjon at en jevn prisstigning som forutsees av de private sparere virker vekstfremmende, ikke betyr at et stabilt prisnivå av den grunn skulle være en illegitim økonomisk-politisk målsetting. Det *kan* være gode grunner til å holde et stabilt prisnivå, selv om det skulle ha en negativ virkning på inntektsnivået og den økonomiske vekst, selv om ønskeligheten av et stabilt prisnivå selvsagt alltid må begrunnes ut fra mer fundamentale målsettinger.

Norske skipsfartsinteresser i kapitaloverføringer til utviklingsland

Enkel reguladetri med store tall

AV FORSKNINGSLEDER JUST FAALAND OG CAND. OECON. MAGNE SKAAR

I. Innledning

Kapitalhjelp til utviklingslandene i form av kreditter, direkte investeringer og gaver gjennom internasjonale organisasjoner og direkte investeringer fra de industrialiserte land blir bare i megetb eskjeden grad brukt til finansiering av varekjøp i Norge. Dette gjelder også de kapitaloverføringer som Norge selv yter gjennom internasjonale organisasjoner. Norske bilaterale kapitalover føringer til utviklingslandene (særlig private investeringer og eksportkreditter) har derimot oftest en direkte motpost i norsk vareeksport. Kapitaloverføringene fra de rike land til utviklingslandene får også virkninger på tjenestebalansen, bl. a. ved eksport av transporttjenester, forsikringstjenester og eksperttjenester. Norge har økende inntekter fra nordmenn som arbeider som fagfolk i utviklingsland og i internasjonale organisasjoner, men slike inntekter kommer fullstendig i skyggen av de fraktinntekter vår skipsfartssektor oppnår direkte og indirekte som følge av industrilandenes samlede kapitaloverføringer til utviklingslandene.

I det følgende presenterer vi noen beregninger vi har foretatt for å anslå størrelsesordenen av skipsfartens fraktinntekter, totalt og valutamessig, som vi mener kan tilskrives industrilandenes samlede netto kapitaloverføringer til utviklingslandene. Det må presiseres at regnestykket er en første approksimasjon til analyse av problemet og derfor bare må oppfattes som en første orientering innenfor et nytt område.

De tall som legges frem som resultater av beregningene må karakteriseres som omtrentlige, og de er beheftet med tildels store feilmarginer. På den andre siden mener vi å ha dekning for en påstand om at de tallstørrelser vi kommer frem til er konservative anslag av hvilken betydning de rike lands innsats for å støtte opp om utviklingslandenes økonomiske vekst har for den norske skipsfartsnæring.

II. Det statistiske grunnlag

Norges Rederforbund's skrift «Aktuelle skipsfartsspørsmål 1967» gir blant annet tonnasjetall for sjøverts verdenshandel fordelt på geografiske områder. Totaltallet er bygd opp både fra import- og eksportsiden. For enkelhets skyld regner vi alle land i Latin-Amerika og Asia (eksklusive Japan) for utviklingsland, mens alle andre land her regnes som industriland. Med denne definisjon finner vi at tonnasjen losset og lastet i utviklingsland i 1966 var 256, respektive 1012 mill. tonn.[1]) Hvert av disse tall kan jevnføres med et totaltall for sjøverts verdenshandel på 1 770 mill. tonn i 1966.

I samme kilde finner vi videre at samlede bruttofrakter opptjent på norske skip i utenriksfart i 1966 beløp seg til kr. 8 760 mill. Av dette var kr. 4 760 mill. netto valutafrakter (d. v. s. bruttofraktinntekter minus driftsutgifter i utlandet).

I «Development Assistance Efforts and Policies 1967» fra OECD/DAC er den totale netto kapitaloverføring

[1]) Tallene er utregnet på grunnlag av den prosentvise andel av verdenshandelen som importen til og eksporten fra utviklingslandene utgjorde i 1965. Tall for 1964 gir praktisk talt samme prosentvise andeler som tallene for 1965.

fra industriland til utviklingsland i 1966 anslått til $ 9 864 mill.[2]) Hvis vi herfra trekker den tekniske bistand og forutsetter at den øvrige del av hjelpen brukes til finansiering av sjøverts vareimport til utviklingslandene, finner vi at den vareimport til utviklingslandene som var finansiert av kapitaloverføringer fra industrilandene i 1966 utgjorde $ 8 442 mill.

Fra FN's «Statistical Yearbook» for 1967 har vi ekstrahert import- og eksportaggregater for utviklingslandene i 1965, nemlig $ 36,4 milliarder for den totale vareeksport og $ 37,6 milliarder for den totale vareimport.

De respektive 1966 tallene har vi anslått ved å benytte UNCTAD's estimater for de gjennomsnitlige vekstratene i projeksjonsperioden 1965—1980.[3]) Veksten i eksportvolum er estimert til 5,0 pst.[4]), som etter vår beregningsmetode gir et eksporttall i 1966 på $ 38,2 milliarder. Tilsvarende er veksten i importvolum satt til 5,3% som gir en import i 1966 på $ 39,6 milliarder. De totale bruttoinvesteringer i utviklingsland har vi anslått til $ 30,5 milliarder i 1963, på basis av UNCTAD-studiene, referert til ovenfor, for de enkelte utviklingsland.[5]) Under forutsetning av at bruttoinvesteringene i perioden 1963—66 har øket i samme takt som den gjennomsnittlige årlige økning i nasjonalprodukt i perioden 1950—65, får vi et anslag på bruttoinvesteringene i 1966 lik $ 34,9 millarder.[6])

Talloppgavene for fraktvolum og fraktverdi, internasjonal varehandel, kapitaloverføringer og investeringsnivå er tildels basert på ulike definisjoner av geografiske områder. Således inkluderer frakttallene til og fra utviklingsland også frakter på handel med Sør-Afrika-republikken og Kina (Peking), mens investeringsanslaget for utviklingsland ekskluderer disse land. Da vi ikke har foretatt alle korrigeringer som er nødvendig for fullstendig samsvar mellom talloppgavene, kan våre beregninger best oppfattes som anslag som gjelder ikke Europeiske utviklingsland unntatt Kina (og Sør-Afrika).

III. Beregningene

Talloppgavene ovenfor viser at av utviklingslandenes totale vareimport i 1966 på $ 39,6 milliarder ble varer for tilsvarende $ 8,4 milliarder finansiert ved utviklingshjelp av ulike slag. Vi antar at vektfordelingen for denne utviklingshjelpfinansierte import er den samme som for utviklingslandenes totale import. Vi finner dermed at 55 mill. tonn av utviklingslandenes totale importmengde på $ 256 mill. ble finansiert ved utviklingshjelp.

Bruker vi samme enkle reguladetri for frakt-inntekter finner vi at av den norske flåtes samlede brutto fraktinntekter i 1966 på kr. 8 760 mill., kan en andel på $\frac{55}{1770}$ tilskrives frakt av varer finansiert ved utviklingshjelp av ulike slag. Vi finner dermed at brutto fraktinntekter til et beløp av kr. 270 mill. kan antas å være opptjent av norske skip på den samlede utviklingshjelp. En forholdsvis beregning av de tilsvarende nettofrakter gir et tall på kr. 147 mill.

Det vi ovenfor har beregnet er de direkte virkninger av utviklingshjelp på norske brutto og netto fraktinntekter. Virkningen av utviklingshjelpen går imidlertid langt videre enn bare det å finansiere økt vareimport tilsvarende den finansiering som stilles til rådighet i det enkelte år. Virkningen av utviklingshjelpen og dens primære raison d'être er at den muliggjør raskere økonomisk vekst i utviklingslandenes økonomi, en vekst som gir store og varige utslag i utviklingslandenes eksport- og importhandel. I tillegg til den direkte virkning på norsk skipsfart, som vi har beregnet ovenfor, må vi derfor også ta hensyn til den økning i etterspørselen etter skipsfartstjenester som følger av utbyggingen av utviklingslandenes eksportindustri, ikke minst oljeindustrien, og av veksten i deres effektive importetterspørsel.

Ovenfor har vi anslått totale bruttoinvesteringer i utviklingslandene i 1966 til $ 34,9 milliarder og de samlede kapitaloverføringer fra de rike land til $ 9,9 milliarder, d. v. s. 28% av bruttoinvesteringene var finansiert ved «utviklingshjelp» fra

---

[2]) I «The Flow of Financial Resources to Less-developed Countries» er det presentert (side 191) en jevnføring 1961 til 1965 mellom OECD/DAC data og FN/UNCTAD statistikk for omfanget av netto kapitaloverføringer til utviklingsland. FN/UNCTAD angir totaltall som er ca. $ 1400 mill. lavere pr. år. Mer enn halvparten av denne differanse skyldes at FN's anslag ikke omfatter eksportkreditter. For vårt formål mener vi det er riktig at eksportkredittene inngår i det tall vi bruker for kapitaloverføringene. Derimot har FN i sin oppstilling en post «total net flows to European less-developes countries» på ca. $ 500 mill. som vi burde korrigere anslaget fra DAC med. Da vi ønsker å ha en entydig kildeangivelse, og da feilen bare er ca. 5%, har vi imidlertid ikke foretatt denne korreksjon.

[3]) Disse anlyser er presentert i UNCTAD's rapporter til konferansen i New Dehli. To vekstrater for hver økonomisk hovedstørrelse er forutsatt i UNCTAD analysen, en minimums- og en maksimumsrate. Vi har brukt minimumsvekstratene, men selv disse ligger i overkant av hva utviklingslandene presterte i perioden 1950–65. Vekstratene er her overalt regnet i faste priser.

[4]) Under forutsetning av en vekstprosent i inntekten i industrilandene på 4,2 pst. årlig.

[5]) En del land finnes det ikke investeringstall for. Vi forutsetter at disse landene investerer i samme forhold til sin bruttonasjonalinntekt som de landene vi har investeringstall for. Vel 10% av størrelsen er anslått etter denne metoden.

[6]) Dette impliserer en ICOR (Incremental capital output ratio) på ca. 3.

industrilandene. Vi har for enkelhets skyld antatt at den kapital som stilles til rådighet fra de rike land har samme gjennomsnittlige virkning på økonomisk vekst og handel i utviklingslandene som de investeringer disse landene finansierer ved egen sparing.[7]) Forutsetter vi nå at den veksttakt i utviklingslandenes utenrikshandel som UNCTAD opererer med, nemlig 5% for eksporten og 5,3% for importen, blir realisert, innebærer dette etter vår beregningsmetode at 28% av økningen i handelen kan tilskrives utviklingshjelpen. Vi kan derfor anslå den utviklingshjelp-induserte økning i den effektive etterspørsel etter skipsfartstjenester neste år til 1,4% av fraktvolumet for eksporten og 1,5% av fraktvolumet for impoten. Dette er en økning i etterspørselen etter skipsfartstjenester som kommer i tillegg til de direkte virkninger diskutert ovenfor, en økning i fraktvolumet som må antas å være varig.

Den indirekte årlige økning i fraktvolumet har vi derfor satt til 1,4 og 1,5% av utviklingslandenes eksport og import i 1966. Beregnet på basis av talloppgavene ovenfor svarer dette til en årlig økning i eksporttonnasje på 14 mill. tonn og en tilsvarende årlig økning i importtonnasje på 4 mill. tonn, i alt 18 mill. tonn. Dette økte transportvolum forutsetter vi at Norge vil få sin forholdsmessige andel av. Beregnet på samme måte som for de direkte virkninger finner vi dermed at Norge som følge av den samlede utviklingshjelp i 1966, i hvert etterfølgende år vil oppnå brutto fraktinntekter av denne indirekte karakter på kr. 89 mill. De tilsvarende årlige netto fraktinntekter for Norge vil være kr. 48 mill.

Det økte handelsvolum som henger sammen med den økonomiske vekst som de økte kapitalinvesteringer gjennom utviklingshjelp muliggjør, vil i prinsippet vare ved i alle år fremover. Dette betyr at den reelle verdi for norsk skipsfart av et enkelt års utviklingshjelp blir mange ganger større enn de fraktinntekter vi oppnår umiddelbart ved at vi transporterer de varer til utviklingslandene som er direkte finansiert av utviklingshjelpen. For å gi et inntrykk av hvor stor verdien er for norsk skipsfart av at utviklingslandenes økonomi på denne måte kan vokse raskere, har vi diskontert de beregnede årlige indirekte virkninger for brutto fraktene med en faktor tilsvarende 7% p. a.[8]) Vi finner da at utviklingshjelpen i 1966 foruten å gi norsk skipsfart en direkte økning i bruttofrakter på kr. 270 mill., samtidig gir en varig økning i fraktbehovet i internasjonal handel som for Norges vedkommende har en dagsverdi på kr. 1 270 mill. Alt i alt vil derfor et års samlet utviklingshjelp gi den norske flåte brutto fraktinntekter som har en diskontert dagsverdi beregnet til kr. 1 540 mill. og netto raktinntekter på kr. 830 mill.

IV. Konklusjon

En mekanisk reguladetri som den vi her har gjennomført, kan i beste fall gi en ide om størrelsesorden for de brutto fraktinntekter norske skip oppnår som følge av den utviklingshjelp og andre kapitaloverføringer som utviklingslandene mottar. Et mer begrunnet anslag vil kreve mer detaljerte og fyldige data. Det er innlysende at reguladetrien ikke er fullt dekkende for en rekke av de forhold vi har behandlet. Hva de direkte virkninger angår er det f. eks. klart at fraktinntekter pr. tonn er betydelig mindre for verdenshandelen under ett — der oljetransporten spiller en stor rolle — enn for utviklingslandenes import. Hva de indirekte virkninger angår burde en bl. a. ta hensyn til at kapitaloverføringer til utviklingslandene kan ha en «opportunity cost» i betydning av en noe langsommere utbygging av økonomien i de rike landene — og dermed en noe redusert veksttakt i deres internasjonale handel.

Likevel viser våre beregninger, så langt de går, at norsk skipsfart har brutto fraktinntekter på varer finansiert av utviklingshjelp av alle slag som løper opp i meget store summer. Selv med alle de forbehold som knytter seg til beregninger av denne art, synes det videre klart at de nettofrakter norsk skipsfart mottar som følge av den utviklingshjelp som ytes, er langt større enn de summer vi selv yter i utviklingshjelp. Vi har ikke data til å anslå størrelsen av den nettofortjeneste som opptjenes innenfor norsk skipsfart som følge av hjelpen til utviklingslandene, og hvor store skatteinntekter dette tilsvarer, men tar en med de indirekte virkninger som er beskrevet ovenfor, kan det neppe være tvil om at netto-ytelsen fra Norge blir svært så liten.

De tallstørrelser som beregninger av dette slag fører frem til, tilsier etter vår mening at mer utførlige og grundigere beregninger burde foretas av dem som har tilgang til mer omfattende og detaljerte data, slik at vi alle kan få sikrere holdepunkter for hvor sterkt norske næringsinteresser er avhengig av et virkningsfullt internasjonalt samarbeid om å fremme veksten i utviklingslandene.

---

[7]) Dette er en meget forsiktig forutsetning. Utviklingshjelp kommer på toppen av den lokale sparing som i stor utstrekning går til vedlikehold av landets eksisterende kapitalutstyr; utenlandske direkte inveteringer tar oftest direkte sikte på produksjon av eksportvarer — dette gjelder bl.a. de store investeringer i oljeproduksjonen.

[8]) Denne faktor er noe tilfeldig valgt. Her kommer en rekke vurderinger inn, bl.a. den relative vekt samfunnet tillegger fremtidig konsum jevnført med konsum idag, investeringenes avskrivningsperiode, det alminnelige rentenivå hjemme og ute, etc.

Norwegian Agriculture in a Possible Expanded Common Market[1)]

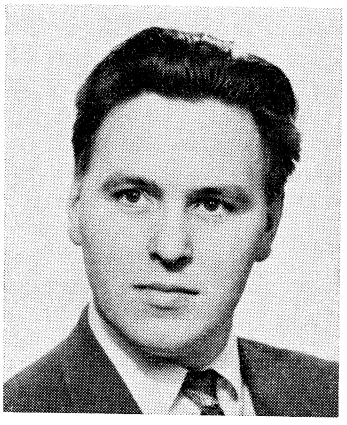

BY ASSISTANT PROFESSOR IVAR KRISTIANSLUND

I. Introduction.

The purpose of the present article is to describe and discuss some important changes that are likely to take place in Norwegian Agriculture if Norway joins an expanded common market. The analysis is based on the assumption that only the United Kingdom, Ireland, Denmark and Norway will join the present EEC as full members, even though several other countries may obtain some sort of association. Another underlying assumption is that the treaty establishing the expanded common market in the main will conform with the Rome Treaty. Much of the discussion would still be relevant under slightly different assumptions, however.

If Norway joins the expanded economic community, the present Norwegian agricultural policy will be replaced by a policy common for the ten. There can be no doubt that this policy, in all its essential features, will be equivalent to the Common Agricultural Policy worked out by the six present EEC members.[2)]

The new policy will be implemented in Norway and the other new member countries only gradually during a transition period of a few years.[3)] In this article we shall mainly be comparing the probable state of Norwegian agriculture at the end of the transition period with its present state. The adjustment process itself, although very important and difficult, will be dealt with only occasionally.

In the following, the present Norwegian agricultural policy and the Common Agricultural Policy of the EEC will first be described briefly. Various changes that probably will occur in Norwegian Agriculture and their implications will then be discussed.

II. The Present Agricultural Policy in Norway[4)]

Objectives of the Policy

The objectives of Norwegian Agricultural Policy have been laid down in various public docoments.[5)] In the following the main objectives will be outlined and explained briefly.

The objective of maintaining a sufficient population in rural districts: In every community a population of some minimum size is necessary to form an environment that may

1) This article is an updated extract of a paper the author wrote during a stay in the United States before Britain renewed her membership application. A section giving a general survey of Norwegian Agriculture has been omitted.

2) For a discussion of the possible adjustments of the Common Agricultural Policy, see «Commission Report Urges Negotiations with UK,» *European Community*, (November, 1967), p. 6.

3) Ibid., p. 4.

4) More detailed discussions in English describing Norwegian agricultural policies will be found in Reports from OECD (OEEC) and FAO. These sources have also been utilized by the present writer.

5) The most recent major documents of this kind are Norway. Landbruksdepartementet, St. Meld. nr. 64. (1963—64) *Om jordbrukspolitikken;* and Norway, Stortingets landbrukskomité. Innst. S. nr. 166 *Innstilling fra landbrukskomitéen om jordbrukspolitikken* (St. meld. nr. 64 for 1963—64). The present section is based on these and earlier documents.

favour industrial progress and social activities. If the population is too small, many public services will of necessity be expensive or unsatisfactory. In large parts of the country, agriculture forms the main basis for population. This fact has important implications for Agricultural Policy.

The production objective: Domestic requirements of virtually all animal products are to be covered by domestic production, and this production is to be based, as far as possible, on home-produced fodder. The possibilities of gradually entering the regular export markets for mutton and meat should be explored.

Production of fruits and vegetables is to meet the highest possible share of domestic demand, but supplementary imports should be permitted to secure regular supplies at reasonable prices. For berries the production objective also aims at export. A reasonable part of the domestic requirements of cereals is to be covered by Norwegian production.

An important consideration underlying the production objective is the desire of being able to secure some minimum level of supplies throughout the country in case of war. Norway's isolated location and low degree of self-sufficiency makes this very necessary.

Another consideration that may be mentioned in this context is the objective of securing stable and sufficient supplies of good-quality foods to consumers in all parts of the country during all seasons and from year to year.

The income objective: The net income per year on a modern, efficiently operated farm, large enough to provide full employment for a trained, adult person during the whole year, should be at a level which at least corresponds to the average yearly wages adult men attain in efficiently operated industrial firms.

People who are part-time farm operators because they have too small holdings must, through agricultural policy, be secured a decent compensation for efficient work put into agriculture.

Special attention is given to improve incomes of small farms and of regions where agricultural production conditions are particularly difficult.

The efficiency objective: The income objective must as far as possible be secured through measures that will increase productivity and lower costs without resulting in production volumes in conflict with the production objective.

The efficiency objective also includes the objective of increasing the size of farms.

The objective of keeping consumer prices of agricultural products reasonably low and stable: In carrying out the agricultural policy, the Government takes account of the wage agreements with the trade unions and the need to avoid abrupt increases in the Consumer Price Index.

Some of the objectives dealt with above have not been stated very precisely. Nor is the above listing complete. Additional objectives as for instance the objective of preserving owner-operated family farms could also be included. The various objectives are, of course, interrelated and to some extent conflicting. In practice the different objectives will be weighted against each other during the process of policy formation. The most prominent objective is the income objective.

The Role of Farm Organizations and Marketing Associations

Marketing Associations

In implementing its price and income policy the Government has made use of producer-operated co-operative marketing associations which have been highly developed in Norway. At the present these associations handle about 75% of all agricultural products, their share of the market ranking from 30—35 % for fruits and vegetables to 99 % for milk.

On the basis of the Marketing Act of 1936, special levies have been imposed on most products sold by farmers. The revenue from these levies, supplemented by contributions from the Feed Consentrates Fund, is used to finance market regulation, consumer and dealer education, advertising, etc. The market regulation measures include the construction of storage facilities, seasonal storage, exports and special domestic sales at prices below costs, transportation of products from surplus to deficit regions, etc. These measures are taken care of by the marketing associations.

Agricultural Agreements

The Agricultural Agreements are negotiated with the Ministry of Agriculture on behalf of the farmers by the two agricultural organizations: the Norwegian Farmers Union and the Norwegian Farmers and Smallholders Union. There is a close cooperation between the farm organizations and the marketing associations, so that the latter are also involved, indirectly. The Agreements have covered periods varying from one to three years. The institutional basis to the cooperation between the Government and the farm organizations in matters of price policy and market regulation was established in 1950. A «General Agreement» was signed, stipulating the procedure to be followed in the negotiations. The General Agreement and the short-term Agricultural Agreements concluded on the basis of it provide the basis for a close cooperation between the state authorities and the farm organizations and assign to the organizations certain functions and responsibilities in carrying out the agricultural policy measures in the field of marketing.

Most direct policy measures to improve farmers' incomes are subject to negotiations in connection with the Agricultural Agreements. The framework for the support system is of course given in legislation, and the Agreements have to be passed by Parliament, but usually the Parliament does not introduce any amendments.

Present Agricultural Policy Measures in Norway

Price and import systems

With the exception of cereals, there is no direct outlet guarantee for agricultural products, but prices are supported by various means.

For all kinds of meat the following system has been introduced through the Agricultural Agreements to protect farmers from external competition. The meat Marketing Association has been given the responsibility of keeping meat prices below predetermined levels expressed as weighted yearly averages. If the price quotation for a representative meat commodity exceeds the predetermined level by 10 per cent or more during two consecutive weeks, free imports of all products in the commodity group are allowed. Import regulations are reintroduced when the weekly quotations are again at or below this upper price limit. With the approval of the farm organizations the Ministry of Agriculture can authorize certain imports while the market prices are still below the upper limits, if domestic supplies are expected to be insufficient to cover domestic requirements. The upper price limit can also be fixed as a maximum price.

A system based on the same principles is in effect for eggs. The system for horticultural products and potatoes is also similar. Imports of these products are free during periods when there are no or few domestic supplies. For the periods when the main share of domestic production is marketed, weekly upper price limits are stipulated. As long as prices exceed these limits, free imports are allowed.

The price systems for milk and grains will be dealt with in the next section.

Other support measures

A state monopoly, the State Grain Corporation, is obliged through legislation and through the Agricultural Agreements to buy all usable cereals offered for sale by farmers. It also has the exclusive right to import cereals and feed concentrates. Insofar as the prices paid to farmers for home-produced cereals exceed those of imported cereals, the difference is met by allocations from the Treasury.

Domestic cereals are bought at fixed producer prices, determined in the Agricultural Agreements. These prices have been strongly influenced by the aim to induce expansion of cereal production at the expense of animal production. The supplies of animal products have had a tendency to exceed domestic demand. Producers also receive bonuses for certain amounts of cereals consumed or fed on their farms.

Feed concentrates are sold by the State Grain Corporation at two different prices, both of which are laid down in the Agreements. A limited quantity is sold at a low rebate price and allocated according to a rationing system whereby the quantities which each farmer can buy is relatively higher for small farms than for larger ones having the same number of livestock. In addition, any amount of feed consentrates can be bought freely, but at prices subject to levies. The proceeds from these levies go to the Feed Concentrates Fund. This fund contributes in financing measures similar to the ones mentioned above in connection with the levies authorized through the Marketing Act. The funds accruing from both kinds of levies form an important part of the support system in that they make it possible to dispose of surpluses of animal products.

Since the price of milk is a major factor determining the level of farm incomes the dairy market is supported by a complex system of differentiated subsidies. On the other hand, the Government fixes, in agreement with the two professional organizations, maximum retail prices for milk and dairy products, aiming at keeping under control the Consumers Price Index. The subsidy scheme is also intended to contribute to greater equality of incomes among producers in the different regions of the country and among holdings belonging to different size-groups.

Low income farmers receive direct payments through an acreage support scheme.

There are also a very wide variety of support measures connected with inputs, investments, and production. The costs of fertilizers and lime as well as the costs of their transportation are subsidized. From a Farm House Fund farmers may obtain loans and grants to modernize and reconstruct farm buildings. The construction of silos is supported directly through cash contributions. Direct support is also given for potato ensilage.

A considerable number of support measures in Norwegian agriculture have in common that they are more or less differentiated so as to provide particular support for small farms (low income farmers) and for farms in unfavorable regions. As far as compatible with the other objectives, they also aim at increasing efficiency. There are also support measures with the main aim of increasing efficiency.

Education, Extension and Research.

Efforts to improve the state of knowledge have been considered very important in Norway and have been carried on quite industriously. Many people seem to believe that improved methods of production automatically lead to increased incomes for farmers. This may not be the case, however.

Innovations that decrease average unit costs of production without affecting output and without decreasing product prices will, of course, increase farmers' incomes when adopted. In most cases new technology leads to expanded production, however. This expansion may take place in the production of the product directly affected by the new technology or in other productions utilizing the same kind of inputs. When production increases, total costs may increase also. Increased production will usually result in lower prices. Since most farm products have an inelastic or only moderately elastic demand, total gros farm income will also decrease or increase only moderately.

From this discussion the following conclusion can be drawn: If the introduction of new technology in agriculture is not accompanied by measures to check production or to increase demand, it will often result in reduced total agricultural income under the present conditions in Norwegian agriculture. Since labor often can be saved, the possibilities for off-farm occupation must also be taken into consideration, however.

Structural Reform and Credit Facilities

Especially on the basis of the Agricultural Land Act of 1955, various measures have been taken with the aim to increase the size of farms.

A State owned financial institution has the special objective of providing various kinds of loans to agriculture.

III. The Common Agricultural Policy of the E.E.C.

The objectives of The Common Agricultural policy are:[1]) (1) To balance supply and demand both within the Community and in its external trade; (2) To achieve a fair income for producers; (3) To stabilize agricultural markets; (4) To permit consumers to enjoy the price and quality advantages of efficient production and marketing.

The six countries of the Community have step by step agreed on the various principles and details of the Common Agricultural Policy. At the present comparatively little remains to be settled as far as principles are concerned.

In short, the Common Agricultural Policy, as it will emerge at the end of the present transition period, can be described as follows.[2]) Farm products may be bought and sold as freely throughout the area of the Common Market as they have been formerly within each country's domestic market. Through the European Guidance and Guarantee Fund the Community will jointly finance the costs of market support for farm produce and the subsidizing of exports to non-member countries, and will contribute to the costs of modernizing the agricultural economy. Trade in agricultural products with countries outside the Community will be governed by a common trade policy. Protection will be provided mainly through a levy system. National support measures will only be permitted if they conform with the general rules of competition laid down in the Rome Treaty.

For most products target prices or some other kind of reference prices will be fixed as guides for agricultural price policy. By various more or less automatically implemented measures market prices will be kept approximately at the desired levels or will be prevented from falling too low.

IV. Changes in Norwegian Agricultural Policy, Legislation, Institutions and Organizations.

Policy Objectives

Norway and the EEC have several agricultural policy objectives in common. The importance assigned to each of the common objectives may be different, however. The policy measures necessary to fullfill each objective may also be quite different in the two communities.

The population objective and the production objective are peculiar to Norway. These objectives are therefore likely to be brought into focus during the possible negotiations.

Norway will no doubt be asked to accept the Common Agricultural Policy or its equivalent. The common policy leaves few key policy measures at the disposal of the national governments, however. An acceptance would therefore be nearly tantamount to giving up the Norwegian policy objectives in exchange for the objectives of the Common Agricultural Policy.

Since the geographical and natural conditions in Norway are so peculiar, an acceptance of the Common Agricultural Policy without significant exceptions and modifications would in effect represent a very substantial change of

1) European Community Information Service, *The United States and Europes Common Market for Agriculture* (Washington, D.C.: January, 1964), p. 14. Another well known version of the policy objectives is found in Article 39 of the Rome Treaty.

2) See European Community Information Service, *The Common Agricultural Policy* (Community Topics 28, July, 1967), pp. 5—6.

agricultural policy. Every goal of preventing a considerable contraction of Norwegian agriculture would then be gone, and such a contraction would almost certainly be the result. The Norwegian negotiators will therefore certainly request that Norwegian agriculture be excepted from some of the general principles of the Common Agricultural Policy. The possible exceptions can be formulated in terms of either policy objectives or policy measures. If they are formulated in terms of policy measures, the agreed measures may prove later to be insufficient to fullfill the objectives. Exceptions formulated as policy objectives give more guarantee to Norwegian agriculture. These exceptions could for instance take the form of spesific population objectives or production objectives for particular regions in Norway. The partners could agree that certain measures are to be discussed and implemented in situations when the destinct Norwegian objectives are not being fullfilled.

From a Norwegian point of view such demands are not unreasonable: Supplies of farm products to consumers must be secured in all parts of the country and depopulation of large areas must be avoided.

Also the EEC authorities will be willing to deal sympathetically with these problems, but they will wish to use measures that fall within the framework of the Common Agricultural Policy and the Rome Treaty. They will probably not be willing to give further spesific guarantees. In any case it is very unlikely that possible guarantees will be made permanent. One of the long run objectives implied in the Common Agricultural Policy is namely to attain an economically efficient distribution of agricultural production within the Common Market. The EEC authorities also seem to attach considerable importance to general regional programmes as a means of providing sufficient occupation for the populations of depressed agricultural areas. They may therefore not be willing to deal with agriculture as if this industry were the major one to be relied upon in this connection.

Disregarded possible Norwegian exceptions to the common agricultural policy, and disregarded the fact that Norwegian authorities can pursue their own objectives through national measures at their disposal (structural reform, education, extension, etc.) the production objective and the population objective are likely to almost disappear from agricultural policy in Norway. As a main rule the volume of Norwegian production will be determined by the competitive ability of Norwegian agriculture as compared with agriculture in the rest of the customs union.

The remaining policy objectives will in most contexts be replaced by the corresponding objectives of the Common Agricultural Policy. As a result of this the income objective will become less spesific. The efficiency objective will be given increased attention. This may also be the case for the objective of keeping the general cost of living low and stable.

Institutional Structure and Policy Measures

If Norway joins an expanded common market, the institutional setting of agricultural policy will be changed completely. Several institutional changes will also take place in the field of marketing. Elements from the old structure will probably be modified and worked into the new system to a rather large extent, however.

Essentially, the roles of making agricultural policy proposals and decisions will be transferred from the Norwegian Government and Parliament to the EEC Commission and Council of Ministers. Several advisory institutions are also involved in the policy making process of the EEC; and Norway will, of course, be represented in most of these, as well as in the institutions just mentioned. The Agricultural Agreements will probably be abandoned. In any case they will be of a quite different nature and of much less importance. The collection of levies on the basis of the Marketing Act will probably be discontinued since not even Norwegian farmers will have an interest in maintaining the present system. In any case the revenue will be administered and allocated in a different way.

The cooperative marketing associations will continue their regular business activities in much the same way as before. Also the EEC favors such associations and encourage their establishment. The present system for subsidizing, price determination and protection will be replaced by the system laid down in the Common Agricutural Policy. «Government support will be given only for exports of Community surpluses at world market prices and for structural improvement»[1]). A key element in this connection is the Agricultural Guidance and Guarantee Fund which will finance the policy.

As a result of all these changes, farmers will lose a considerable amount of their influence on agricultural policy. The farmers' unions will lose much of their power, and the influence of the marketing associations on market conditions will be reduced. In addition, farmers will lose much of the influence they exercise through representatives in Parliament. It is unlikely that farmers will be fully compensated for these losses by the possibility of co-operating with farmers in other countries in various ways and through their influence in the various institutions in which they will be represented at the Community level. If the new system

1) European Community Information Service, *The United States and Europe's Common Market for Agriculture* (Washington D.D.: January, 1964), p. 14.

does not work very well, considerable dissatisfaction among farmers will therefore emerge, but this need not necessarily be the case.

To the extent that the Norwegian concession laws discriminate against foreigners, they will have to be modified. In the long run a further harmonization of these laws with legislation in other countires may be required. This may contribute to preparing the way for large scale farming and vertical integration.

V. Changes in Markets.

A tremendous change in the market situation will take place. Norwegian farmers will get access to a market comprising more than 240 million people, but at the same time the small Norwegian market of 3.8 million people will be opened for competition from several larger countries. Quality and grading standards will also change, but more important is the fact that consumers will get in a position to choose between commodities from different countries. What will happen to Norwegian agriculture in a situation like this?

On the one hand this will depend on Norwegian agriculture itself: the ability of farmers and marketing associations to adopt themselves rapidly to the new conditions. Much effort may be required for farmers to get a «fair share» of their own home market and of the markets made available by trade creation and trade diversification. On the other hand the possibilities of Norwegian agriculture will depend on the prices fixed or implied by the Common Agricultural Policy. These prices will again be determined by several factors such as internal and external political forces, the increase in production and consumption within the customs union and the degree of selfsufficiency or the magnitude of surplus problems, the world food situation, the possibilities for financing support measures, etc.

The present writer has carried out various computations on the basis of data from the OECD in order to compare the degree of self-sufficiency for various agricultural products in the present and in the expanded Common market.[1]) Since the most recent data are not available, and since outputs vary from year to year, general conclusions can not easily be drawn. By and large the degree of self-sufficiency is not radically different in the two communities. Generally it is relatively high (for several important products close to 100).

The degree of self-sufficiency for cereals, especially bread grain, will be lower in the expanded common market than in the present one. For pigmeat the opposite is the case.

The supply conditions within the expanded common market will also depend on whether certain countries like the Commonwealth countries will be given a preferential position.

The countries involved in the possible integration process have vast agricultural resources. A price level that can be characterized as «high» by Norwegian standards would therefore soon result in serious surplus problems. But this does not prevent that prices of products for which the self-sufficiency in the customs union as a whole is relatively low can be fixed at a level which is relatively high also from a Norwegian point of view.

One important aspect of the vastly enlarged market is, of course, that it opens possibilities for further specialization.

VI. Changes in Prices.

Prices of Products

One of the most significant effects of EEC membership on Norwegian agriculture will be the changes in product prices.

A comparison of prices in Norway and the EEC is difficult because of differences in qualities and trading conditions and for several other reasons. The tabulation below represents an attempt to compile rough indicators of the price differentials. The nature of the prices and their sources will be mentioned briefly.

The EEC prices have been converted from US dollars or from DM to Norwegian kroner ($ 1.00 = kr. 7.16 and 100 DM = kr. 179.98). The grain prices quoted for Norway are basic prices for the 1967 crop.[2]) The EEC grain prices are basic target prices for the year August 1, 1968—July 31, 1969.[3]) These grain prices are calculated for one of the areas of greatest grain shortage (Duisburg, Germany). Target prices for other Community areas differ from these by the transport costs.

The EEC prices for milk, beef and veal will come into effect on April 1, 1968 whereas the price for pigmeat pertain to the 1967—68 marketing year.[4]) The Norwegian prices for these products are budgetary prices for 1967 adjusted upwards by the amount of the price increases indicated in the Supplementary Agricultural agreement signed in May 1967.[5]) There

---

1) See also European Community Information Service, *A Common Market for Agriculture* (Liege: 1963), p. 49; and European Community Information Service, *The Common Agricultural Policy* (Community Topics 28, July, 1967), p. 4.

2) See Landbrukets Priscentral, *Landbrukets Priser 1966* (Oslo: 1967), p. 27.

3) «1967—Key Year for Farm Policy», *European Community,* (December, 1967), p. 6.

4) I b i d.: European Community Information Service, *The Common Agricultural Policy* (Community Topics 28, July, 1967), p. 10 and p. 17; «Common Farm-Price Proposals», *European Community,* (April, 1966), p. 3.

5) Budsjettnemnda for jordbruket, *Innstilling 1967* (Oslo: 1967), p. 32 and p. 37; «Jordbruksavtalen 1. juli 1966 til 30. juni 1968,» *L. S. Meldinger,* (July, 1966), p. 100; «Tilleggsavtale til Jordbruksavtalen 1966—68,» i b i d., (July, 1967) p. 111.

will probably be a further increase in Norwegian prices in the spring of 1968. The original prices of cattle and calves in Norway referred to carcass weight. The conversion to live weight was performed by multiplying the prices by the factors 0,48 and 0,54, respectively.

Prices of farm products. Norwegian kroner per kg.

Product	*EEC*		*Norway*
Wheat	Basic target price Duisburg..	0.76	1.12
Barley	Basic target price Duisburg..	0.68	0.85
Rye	Basic target price Duisburg..	0.70	1.05
Milk	Target price, ex farm (3.7% fat content)	0.70	0.93
Nature cattle	Guide price, leve weight, medium quality.....	4.87	3.60
Calves	Guide price, leve weight, medium quality.....	6.53	4.46
Pigmeat	Basic price deadweight.....	5.27	6.15

If four new countries join the EEC, the common prices are likely to be changed, but most changes will probably be moderate so that the table above may still serve as a rough indicator of the changes in price ratios and price levels that Norway is likely to experience.

The table shows quite clearly that the prices of grain in Norway will fall substantially while prices of beef and veal will rise. The milk price will also fall considerably. The prospects point to a further decline in the milk price and an increase in the prices of beef, veal, and possibly barley.[1])

The two prices of pigmeat in the table are not comparable , since the «basic price» does not have the nature of a target price. It is rather a price in the range between a minimum price and a target price. We may assume that prices of pigmeat in Norway will be lowered somewhat if Norway joins the Community.

The price of mutton will probably rise to a similar extent as the prices of beef and veal. The price of eggs has been at a similar level in Norway as in Germany. This price may be somewhat lower in the new situation. The price of potatoes will probably not change very much. Prices of fruits and vegetables are difficult to predict, but the high prices we have been used to in the beginning and the end of the seasons will generally be cut off.

The Common Agricultural Policy does allow for price differentials due to «normal economic factors such as transport costs and seasonal availabilities.»[2]) Because of Norway's position in the fringe of Europe, transport costs may play a significant role for prices of many products in this country. For products for which Norway is a deficit area, prices will tend to be increased by the amount of the transport costs, while prices will be decreased in a corresponding way for products for which the opposite is the case. For products with which Norway is about self-sufficient prices may have a tendency to fluctuate by the double amount of the transport costs. Disregarded factors like this, Norwegian agriculture will face relatively stable prices which for most products can be regarded as unrelated to Norwegian production.

Prices of Commodities Bought by Farmers

Prices of fertilizers in different countries are difficult to compare for several reasons. Prices in Norway seem to be relatively low, however.[3]) In a customs union fertilizers will probably be more expensive since certain subsidies will be abolished.

The rebates and bonuses pertaining to purchased feed concentrates and home produced feed grains will be abolished. So will also the present levies which will be replaced by the variable import levies of the EEC grain system.

Prices of feed grains will be related to the established target prices. Changes in costs will be different for different kinds of feed concentrates and for different groups of farms. On an average costs per unit will probably not change very much or will be decreased slightly.

Insofar as products are sold in the world market, export refunds may be given for certain products to compensate for the higher costs of feed concentrates within the community.[4])

In a successful customs union one would expect that prices of machinery, equipment etc. will decline. The same ought to be true for consumer goods purchased by farmers.

VII. Changes in Production.

Special arrangements for Norwegian Agriculture will, if they are granted, contribute to preserving the present production pattern. It is doubtful that significant permanent exceptions will be approved, however, and the following discussion therefore assumes that the Common Agricultural Policy in the main will apply also to Norwegian Agriculture.

If Norway joins the EEC, a contraction of Norwegian agricultural production as a whole is likely. Because of such conditions as fixed

---

1) See «background to the prices problem», *European Community,* (November, 1967), pp. 7—8.

2) European Community Information Service, *A Common Market for Agriculture* (Liege: 1963), p. 20.

3) See FAO, *Prices of Agricultural Products and Fertilizers in Europe 1965—66* (Geneva: 1967), pp. 56—59 and Annex pp. 54—74; and OECD, *Fertilizers... 1961—64* (Paris: 1964).

4) See European Community Information Service, *The Common Agricultural Policy* (Community Topics 28, July, 1967) p. 17.

assets in agriculture, limited off-farm job opportunities in the agricultural problem areas, and difficulties involved in obtaining housing facilities in urban centers, the contraction of production may be deferred for some time, however. In the meantime the world food situation may change so drastically that no further decline in production will take place.

Estimates of supply elasticities pertaining to Norwegian agriculture are practically non-existent. To predict the effects of changes in prices, costs, etc. on production is therefore rather difficult. In the following an attempt will be made to indicate roughly what kind of changes are likely to take place for individual products or product groups.

There can be little doubt that the production of beef, veal and mutton will increase notably. On the other side, the production of grains and milk will decrease. Wheat production will be practically abandoned. The home market for milk for direct consumption will probably be covered mainly by Norwegian production, but the Oslo market may also partly be supplied from Denmark. The production of pork, eggs and potatoes may not change very much. Norway has very favorable natural conditions for growing potatoes, however. Regular export particularly of seed potatoes ought to be possible.[1]) This will require some changes in the varieties grown, among other things. The growing of potatoes for feed may decline when the subsidizing of potato silage is abolished.

Some early crops of vegetables will be unprofitable because of foreign competition. But some fruits and berries will be marketed abroad between seasons there. Horticultural specialists often claim that fruits and berries produced in Norway have a particular aroma which may contribute to make those products competitive in Europe.

Considerable changes will take place in the regional pattern of production. Less grain and more milk and meat will be produced in the best districts around Oslo (In the later years Oslo has got milk supplies from most of Norway, except Northern Norway). Less milk and more meat and mutton will be produced in Western Norway. Some mountanous pastures too distant or too poor for milk cattle may be utilized more fully again.

VIII. The Role of the Non-Farm Economy.

The effect of the customs union on agriculture will depend greatly on its impacts on the rest of the economy in Norway and in the other countries. If successful, the customs union will lead to higher incomes and increased consumption of products like meat, eggs, fruits, and vegetables. The Common Agricultural Policy will also lead to increased concumption insofar as it will lead to lower consumer prices and better product quality. In Norway consumer prices of most products will rather increase than decrease, but private disposable income may be increased correspondingly by the Government. A strong non-farm economy will also involve better non-farm job opportunities for farmers. A successful farm policy of the kind discussed here is dependent on a continous transfer of people from agriculture to other occupations. Under favorable employment conditions part-time farming will also be easier to practice. The income position of a large group af farmers can then be alleviated.

Full employment and rapid economic growth in the non-farm economy will also put the economy as a whole in a better position to aid agriculture in making the necessary adjustments.

IX. Changes in Technology, Farm Structure, Farm Population and Ownership Pattern.

The present technology in Norwegian Agriculture is relatively advanced. From the point of view of production economics, several Norwegian farms may also be overmechanized.[2]) The main obstacle to further adoption of new technology is the size of farms. Already at the present there is a clear tendency towards larger farms, but this tendency will have to be speeded up considerably in the customs union.

To some extent the present agricultural policy makes a contribution to the preservation of small farms. So do also the marketing associations insofar as they sell their services to small and large members for the same prices regardless of costs. The new common agricultural policy will not favor small farms to the same extent. The marketing associations may also change their practice. Several small or inadequate farms will therefore be abandoned and the land will be combined with other farms, used for forest production, or left unused. There may also be more tendency towards vertical integration which is practically non-existent in Norway at the present. The farm population will continue to decrease, but at a more rapid pace.

Most of these changes will probably occur also if Norway does not join the EEC, but they will advance much more rapidly in the customs union.

In Norway the size of the cohesive areas of arable land often puts narrow limits to the potential sizes of farms. Combination of far-

---

1) See A Bjørnstad, *Go North for Seed Potatoes, Go to Norway for Seed Potatoes* (Oslo: Landbrukets Sentralforbund, 1964).

2) An interesting study which throws some light on this is the following: OECD, *Development of Farm Motorization and Consemption and Prices of Motor Fuels in Member Countries* (Paris: OECD, June, 1963), See particularly p. 96.

ming with forestry, fishery, tourism and other occupations will therefore also in the future be a characteristic feature of Norwegian agriculture.

X. Effects on Farmers' Incomes.

Total agricultural income has been estimated to decline by 365 or 370 million kroner if Norway joins the EEC and accepts the Common Agricultural Policy.[1]) This drop in income is approximately equal to one fourth of total agricultural labor income. In these calculations only anticipated changes in prices and supports have been taken into account. No adjustments of production patterns have been allowed for. Thus the estimates do not actually tell very much about the new income situation except, of course, that total agricultural income will fall. What the estimates do tell, however, is that Norwegian agriculture will be greatly affected by the Common Agricultural Policy, and that incomes will fall drastically if not appropriate measures are taken both by the farmers themselves and by the authorities.

Farmers' incomes will be influenced through several channels. The following reflections are based on the assumption that the customs union will be relatively successful in achieving its aims.

In aggregate, product prices and product volumes will decline, but a reshuffling among products will take place as described above. Less labor and land will be used in agriculture. More modern machinery and equipment will be utilized while the quantities of some other inputs probably will decrease. Factor prices will remain unchanged or decline slightly. Technology will improve and the number of persons between which the aggregate income is to be divided will decline. Off-farm job opportunities and wages will improve or remain unchanged.

What will be the sum the these effects? No single answer can be given since various groups of farm people will be affected differently. For some farmers, notably the larger farmers in the best agricultural areas the income situation may not change very much. The relatively few farmers remaining in agriculture on efficient farms of considerable increased size are likely to be better off in the new situation. The young people prevented by the process from taking over small farms will also probably be economically better off. The people forced by the development to leave agriculture will experience losses, but if they are compensated by the public in a reasonable way, retrained and given a good non-farm job, they too may be in a better economic situation when the changes have taken place.

There will be several people, however, who will not be able to adapt themselves to the new situation. These are people who remain in agriculture on inefficient farms or leave agriculture without obtaining satisfactory non-farm jobs. These persons will be worse off, but their number need not necessarily be very large.

Summing up, the effects on farmers incomes will therefore greatly depend on the economic success of the customs union as a whole and the willingness of the public to compensate farmers who will come in a difficult position and help them adjusting to the new situation. If the customs union turns out to be a failure with considerable unemployment and surplus problems, farmers in Norway are likely to be among the main losers because of the great number of marginal farms in this country. This brings us to the question of whether the new situation will involve more uncertainty for farmers than the present one. This question is difficult to answer, but one should think that most farmers would prefer the present situation as far as uncertainty is concerned.

XI. Other Effects.

Rural life in Norway will be changed in many ways. A drastic population decline in certain rural communities will make many public and private services more expensive and may also hurt the work of cultural and religious organizations in these communities. Because of the particular geographical conditions in Norway, such problems will be more serious than in most other countries. In some districts these effects may be alleviated to some extent by increased tourism or rural industrialization, however.

In the long run the increased hardships that farmers will be subject to in various ways may make the traditional Norwegian family farm which remains in the same family for several generations more scarce.

XII. Welfare Implications.

If we were asked whether the expanded common market will benefit Norwegian farmers or not, we would have to take into consideration at least all the factors discussed above. According to the theory of international trade, Norwegian agriculture, as a protected industry, is likely to be hurt economically. But, of course, it might be compensated. In addition there are also indirect effects and non-economic factors that must be taken into consideration. One open question of considerable importance is whether Norwegian farmers can rely on being

---

1) Hans Borgen, «Pris- og inntektsvirkninger av Fellesmarkedets landbruksordning ved eventuell norsk tilslutning», *Produsenten*, Vol. XXXV (April, 1967), p. 17; Norway, Utenriksdepartementet, *Rapport om Norge og de europeiske fellesskap.* (Del II av Markedsutvalgets rapport). 1967, p. 67.

supported at the present level for all future under the present system.

Even if we assume that farmers will be worse off, the question remains whether the Norwegian population as a whole will gain. The theory suggests that there will be an economic gain, but again noneconomic considerations must also be taken into account. The fact that certain amounts of sovereignty will have to be given up, and that Norway will join countries that have little political stability must be counted as a loss. There are people, however, who would be willing to give up something of their own in order to create a new and better Europe or to strengthen the security of the Western World. But even people with this attitude are often confused by the fact that the customs union might have adverse effects on third countries, for instance on less developed countries. The final judgement of the welfare implications, in the broadest meaning of the expression, is therefore extremely difficult, and no attempt to give an answer will be made in this paper.

XIII. Can Preparations be made for the adjustment process?

If Norway is to join the EEC, as a majority of politicians seem to assume, certain measures should be taken as soon as possible to mitigate the unfavorable effects on Norwegian Agriculture.

When Norway becomes only a small part of a large market, prices will be very little affected by Norwegian production and by Norwegian political opinions. Farmers' incomes can then be improved mainly through improved efficiency, more off-farm job opportunities, and social support.

In the new situation which will involve little fear of Norwegian surpluses, agricultural education, extension, and research will become genuine means of improving farmers' incomes. These activities should therefore be greatly enlarged.[1]) This enlargement should be initiated soon, since improved knowledge can be aquired only gradually. If Norway can get ahead of the rest of Europe in these fields, this will to some extent compensate for the unfavorable natural conditions of Norwegian agriculture.

Since specialization can be expected, research should be initiated to reveal more about the pattern of comparative advantage within the expanded community. The Norwegian production possibilities should be analyzed and potential foreign markets for farm products should be identified and examined.

Under the common policy small farms will be even more handicapped than they are at the present. The possible ways of speeding up the present development toward larger farms must therefore be explored. Perhaps small-farm supports to farms that can advantageously be joined with another farm should be limited to the lifetime of the present owner. This change of policy would involve capital losses for the present owners, but they could be compensated for this by direct payments. There are also several categories of small farms, and all of them need not necessarily be treated in the same manner. In any case there is little reason to encourage young people to take over small farms if a policy is initiated that will render these farms highly unprofitable in the long run.

Since the number of people employed in agriculture probably will continue to decline for a long time, economically sound regional programmes that can provide full time or part time off-farm occupation for the rural populations should be given increased attention. The rural labor force is too valuable to be wasted. A considerable migration from certain districts is probably unavoidable, however.

To smoothen the adjustment process, adequate facilities must be put at the disposal of the rural populations so that young people can obtain an education that will make them fully competitive on the urban labor markets, and elder farm people can become fullly retrained for a new job if necessary.

Even if various preparations are made, several people will no doubt come in a very difficult income situation as a result of the Common Agricultural Policy. This will be true also in the long run. A flexible social support system is therefore indispensible if the farm population is to be provided with eqitable incomes.

---

1) This would be beneficial also from the point of view of the world food situation.

LITERATURE:

«Commision Report Urges Negotiations with UK,» *European Community*, November, 1967.

OECD. Reports on agricultural policies in Europe and North America.

OECD. *Agricultural Policies in 1966*. Paris: 1967.

FAO. *National Grain Policies*. Rome: 1960.

Norway, Landbruksdepartementet, St. Meld .nr. 64 (1963—64). Om Jordbrukspolitikken.

Norway, Stortingets landbrukskomité, Innst. S nr. 166 *Innstilling fra landbrukskomitéen om Jordbrukspolitikken*. (St. meld. nr. 64 for 1963—64).

European Community Information Service. *The United States and Europes Common Market for Agriculture*. Washington. D.C.: January, 1964.

The Common Agricultural Policy. Community Topics 28, July, 1967.

A Common Market for Agriculture. Liege: 1963.

Landbrukets Priscentral. *Landbrukets Priser 1966*. Oslo: 1967.

PERSPEKTIVANALYSER FOR SKIPSFARTEN

Vårt institutt har påtatt seg kartlegging av utviklingstendenser og annet grunlag for norsk skipsfarts langtidsplanlegging. For dette arbeidet søker vi en vel kvalifisert prosjektleder med høyere økonomisk eller teknisk/økonomisk utdannelse og helst med erfaring fra lignende arbeid.

Arbeidet vil omfatte markedsstudier, vurderinger omkring bemanningsstruktur, utdannelse og rekruttering til handelsflåten, samt analyser av den teknologiske utvikling og dens konsekvenser for norsk skipsfart og skipsbygging. Vedkommende vil også delta som rådgiver ved utviklingen av operasjonsanalytiske teknikker som skal være til hjelp ved planlegging og disponering av skip.

Prosjektet vil kreve et utstrakt samarbeid med andre institusjoner og med personer utenfor og innenfor instituttet. Stillingen krever derfor en utadvendt, samarbeidsinnstilt mann med gode faglige kvalifikasjoner og med spesielt god skriftlig og muntlig fremstillingsevne.

Arbeidssted er fortrinnsvis ved intituttets hovedkontor i Trondheim, men med mulighet for plassering i Oslo. Lønn fastsettes etter nærmere avtale. Instituttet vil hjelpe til med å skaffe egnet bolig. Skriftlig søknad sendes til adm. direktør for

SFI

SKIPSTEKNISK FORSKNINGSINSTITUTT

N.T.H. – TRONDHEIM

«Common Farm-Price Proposals», *European Community,* April, 1966.

Budsjettnemnda for jordbruket. *Innstilling 1967.* Oslo: 1967.

«Jordbruksavtalen 1. juli 1966 til 30. juni 1968,» *L. S. Meldinger,* July, 1966.

«Tilleggsavtale til Jordbruksavtalen 1966—68» *L. S. Meldinger,* July, 1967.

«Background to the prices problem», *European Community,* November, 1967.

FAO, *Prices of Agricultural Products and Fertilizers in Europe 1965—66.* Geneva: 1967.

OECD. *Fertilizers.... 1961—64.* Paris: 1964.

Bjørnstad, A. *Go North for Seed Potatoes, Go to Norway for Seed Potatoes.* Oslo: Landbrukets Sentralforbund, 1964.

«1967—Key Year For Farm Policy,» *European Community.* December. 1967.

OECD. *Developments of Farm Motorization, and Consumption and Prices of Motor Fuels in Member Countries.* Paris: 1963.

Borgen, H. «Pris- og inntektsvirkninger av Fellesmarkedets landbruksordning ved eventuell norsk tilslutning,» *Produsenten,* Vol. XXXV, April, 1967.

Norway, Utenriksdepartementet. *Rapport om Norge og de europeiske* fellesskap. (Del II av Markedsutvalgets rapport). 1967.

Økonomiske reformer i Øst-Europa

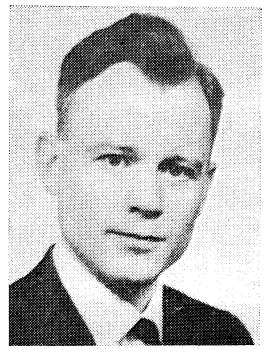

AV KONTORSJEF CAND. OECON. ARNE LIE

1. Innledning.

Alle de sosialistiske stater i Øst-Europa har foretatt eller akter å iverksette omfattende endringer i sitt økonomiske system. Jugoslavia startet for en del år siden en desentraliseringsprosess som førte til voldsomme og til dels uforutsette omveltninger i ansvarsforholdet mellom bedriftene og de sentrale myndigheter, mellom bedriftsledelse og arbeidstakere, innenfor valutasystemet og handelen med utlandet etc. Liknende tiltak ble truffet i Øst-Tyskland i 1963, i Tsjekkoslovakia, Ungarn og Bulgaria i 1964 og i Sovjet i 1964—65. Senere er det pågått en kontinuerlig debatt i Øst-Europa om det økonomiske systems målsettinger og virkemåte.

Diskusjonen om reformene har fulgt ulike spor i de forskjellige land og «løsningene» er valgt etter det enkelte lands økonomiske forutsetninger og interne politiske konstellasjoner. Det har således heller ikke innenfor det enkelte land og parti vært enighet om mål og midler. Spør man om hvordan det gamle system virket og hva det nye tar sikte på og vil føre til, får man ulike svar avhengig av om man spør en økonom, en bedriftsleder eller en departemental funksjonær. Ungarn regnes for å gå lengst i «reformvennlig» retning, fulgt av Tsjekkoslovakia, Bulgaria og Sovjet. Ungarske reformatorer hevder at det er selve grunntrekkene ved det økonomiske planleggingssystem som hemmer den økonomiske vekst, hindrer en rasjonell utnyttelse av ressursene, fører til under-sysselsetting og begrenser handelen med den øvrige verden. Kadar har selv engasjert seg i spissen for den nye tenkemåte. Han kritiserer dogmatikerne innenfor partiet; den gamle garde som har et forenklet syn på samfunnet. Novotny i Tsjekkoslovakia spiller mer mekleren mellom de forskjellige fraksjoner. Der fremstilles reformene mer som en «naturlig» utvikling av planleggingssystemet.

Felles for hele Øst-Europa er at det nå synes å foregå en fordomsfri, åpen og urban meningsutveksling om hvordan de ulike samfunnsgrupper, sentralledelse, bedriftsledere, arbeidere osv., skal samarbeide og dele ansvar og myndighet når de skal planlegge og utøve samfunnets virksomhet. Diskusjonen er ikke begrenset til engere kretser innenfor partiledelsen, selv om både initiativ og beslutningene i det vesentlige tas der. Det som er særlig interessant, og som sannsynligvis er noe nytt, er

at diskusjonen og gjennomføringen av reformplanene forutsetter en aktiv medvirkning fra større deler av befolkningen og at man ikke tar det for gitt hva slags økonomiske tiltak man skal henføre til det ene eller annet ideologiske system. Det er de praktiske resultater som teller. Men det er heller ikke til å unngå at spørsmålet blir reist om hvor grensene går mellom sosialisme og kapitalisme, mellom planøkonomi og liberalistisk markedsøkonomi. Konservative grupper vil beholde systemet fra Stalin-tiden. Blant dem finner man funksjonærer i den sentrale partiledelse og svært ofte arbeidere. Det gamle system er for disse grupper identisk med trygge arbeidsplasser, en sikker inntekt, prisstabilitet og små endringer i tilvante leveforhold. Partiledelsen er redd for å bli stilt utenfor den økonomiske og politiske avgjørelsesprosess, som synes å gli over i hendene på «fagfolk», teknokrater i ervervslivet og fagforbundene. Reformvennlige finnes blant ungdommen, høyere utdannet personell, tekniske ledere i bedriftslivet og personer innenfor det akademiske liv.

2. Teknologi og samfunnssystem.

De planleggingsmetoder som Øst-Europa har fulgt hittil, må forstås på bakgrunn av de utviklingsproblemer som enkelte av disse land, og da spesielt Sovjet, sto overfor den gang denne delen av verden var økonomisk tilbakestående. Økonomien var lite differensiert, inntekten pr. innbygger lav, det var arbeidsløshet, kapitalknapphet og store ulikheter mellom de sosiale klasser og distrikter. Det var ingen ordnet penge- eller markedsøkonomi som kunne gi noen veiledning for pris og kostnadsanalyser eller for rasjonelle beslutninger om investeringer og produksjon. Utdannelsesnivået lå i enkelte land lavt og det manglet en sterk sentral ledelse. Den økonomiske planlegging måtte improvisere og konsentrere seg om få grunnleggende produksjonsmål.

De sentrale planbyråer ble direkte underlagt den politiske ledelse innenfor partiet og regjeringen. Fra byråene har det blitt gitt detaljerte direktiver til de individuelle bedrifter eller lokale planorganer om produksjonskvanta, vareutvalg, bruk av råvarer, disponering av produktene til ulike formål, priser og lønnssatser, anskaffelser av maskinelt utstyr osv. En slik detaljprogrammering i sentrale institutter er gjennomførbar så lenge næringsstrukturen er mindre differensiert, vareutvalget lite og forbrukssammensetningen enkel. Det har da også lykkes, særlig i Sovjet, å få i gang den industrialiseringsprosess som man tok sikte på.

Men når økonomien blir langt mer differensiert, slik som man ser det i moderne industrisamfunn, vil det bli stadig vanskeligere for sentrale organer å trekke opp detaljerte og bindende retningslinjer for den enkelte næring og bedrift om hvordan produksjon, kjøp, salg og investeringer skal foregå. Sovjetiske økonomer har på den annen side hevdet at det lar seg gjøre for de sentrale planbyråer å «disaggregere» de økonomiske målsettinger fastsatt av regjering og parti ved hjelp av elektroniske maskiner. Maskinene vil hjelpe til å holde oversikten og skape overensstemmelse mellom tilførsel og bruk av de mange millioner varer og tjenester som bedriftene og befolkningen fremstiller og forbruker. Men det som synes mulig i teorien, kan vise seg uhensiktsmessig og lite effektivt i praksis. Sentralplanleggingen blir meget sårbar overfor utilstrekkelig informasjon om faktiske forhold innenfor bedriftene. Opplysningene må ofte bygge på skjønn og antagelser. Kommunikasjonssystemet mellom sentralledelse og utøvere blir byråkratisk og ineffektivt. Interessene er ikke alltid sammenfallende for de forskjellige aktører i systemet, når det gjelder vurderingen av de tekniske produksjonsforutsetninger og ønsket om å oppfylle produksjonsmålene. Det sentrale byrås absolutte myndighet til å gi direktiver, fritar den enkelte bedriftsleder for ansvaret for åpenbare feildisposisjoner. Han vil resignere og følge ordre innenfor sitt virkefelt, selv om konsekvensene for helheten blir uheldig.

En svakhet ved planleggingssystemet har kommet særlig klart frem. Hovedtanken bak enhver økonomisk planlegging er å *treffe et valg* mellom ulike utviklingsmuligheter. Produksjonsapparatet og teknologiske kunnskaper er hjelpemidler som setter de politiske myndigheter i stand til å *velge* hvordan forbruks-sammensetningen, den sosiale standard osv. skal bli i tiden fremover. Det er langtidsperspektivene som er det essensielle i planleggingsarbeidet. Ettersom økonomiene i de østeuropeiske land er blitt mere kompliserte, har planleggingen krevet en enorm arbeidsinnsats, og den har etterhvert hovedsakelig måttet konsentrere seg om en detaljert utarbeidelse og koordinering av direktiver for politikken på *kort sikt*. Planleggerne er blitt fordypet i et fra dag til dag arbeide som ikke har levnet tid til å analysere resultatene av deres beslutninger eller se konsekvensene av dem på lenger sikt. Følgelig har de enkelte årsprogram i hovedsaken vært en videreføring av det som gjaldt for det foregående år. Systemet har utviklet seg til å bli innovasjonsfiendtlig. Det har vært mest praktisk for planbyråene å bygge på den gitte og kjente næringsstruktur, og de årlige direktiver har ikke gitt bedriftsledelsen muligheter eller interesse for langsiktige produksjons- og investeringsprogrammer. Planleggingen har ikke blitt et valg mellom de forskjellige utviklingsmuligheter, den sentrale politiske ledelse har i praksis fått seg forelagt ett eneste program.

Reformatorene i øst har derfor trukket den slutning at det er de grunnleggende trekk ved selve systemet som må endres. Det er noe fundamentalt galt i ansvarsforholdet mellom be-

driftene og de utøvende og besluttende organer. De har følelsen av at det må finnes et system som i sine resultater virker mer effektivt enn det nåværende for de land som har slått inn på den sosialistiske vei. Det vesentlige ved de foreslåtte reformer består i å forene fordelene med både et planleggings- og et markedssystem og la pengeøkonomien spille en større rolle. De individuelle bedrifter må ha større handlefrihet, men samtidig påta seg større ansvar og risiko. Produksjonens størrelse og sammensetning, bruk av råvarer og arbeidskraft, forsynings- og avsetningskanaler er områder for bedriftenes myndighet. Bedriftene bør også ha en viss selvstendighet i kostnadskalkulasjon og prisfastsettelse. Begrensningen av de sentrale myndigheters virkeområde må gå hånd i hånd med en veiledende planlegging på lang sikt, som gir rom for valg mellom forskjellige alternativer. Sentralmyndighetene skal gjennom beskatning og kredittpolitikk virke retningsgivende for bedriftenes disposisjoner. Opprettelsen av nye bedrifter og bransjer og fordelingen av investeringene på næringer skal besluttes sentralt. Men også de enkelte bedrifter skal ha en viss adgang til å foreta investeringer gjennom selvfinansiering eller ved kredittfinansiering gjennom banksystemet. For så vidt gjelder utenriksøkonomien, bør man komme frem til en entydig valutakurs, bedre korrespondanse mellom det indre prisnivå og verdensmarkedets priser og bedre kontakt mellom de hjemlige produsenter og kjøperne i utlandet.

Ovenstående synsmåter, som er kommet til uttrykk på forskjellige måter fra de høyeste partiledere, fra økonomer og «teoretikere», kunne godt ha vært henført til Vest-Europa. Det er den samme måte å tenke på, de samme argumenter og overveielser man møter i øst som i vest, og det er slående hvor ofte man i øst stiller de kapitalistiske økonomier opp som et eksempel, om ikke til direkte etterfølgelse, så til lærdom og informasjon. De økonomiske metoder som følges i Vest-Europa, studeres og vurderes. Den franske økonomiske planlegging tas til inntekt, snart av de i øst som ønsker å bevare det tidligere system, snart av de som ønsker et større innslag av markedsøkonomi i systemet. Det østlige og vestlige økonomiske system synes å ville adskille seg mer i formen enn i innhold. Vi står ikke bare overfor teoretiske antagelser om at de to systemer «konvergerer», vi får daglig åpenbare demonstrasjoner om at så er tilfelle.

Og det er intet merkelig ved denne tilnærming mellom systemene. I øst, som i vest, har man visse teknologiske kunnskaper og et teknisk produksjonsapparat som man ønsker å utnytte på en optimal måte. Denne utnyttelsen forutsetter en differensiering av næringslivet i bedrifter, bransjer og næringsgrener og en bestemt yrkesutdannelse. Interessefellesskap og motsetninger mellom de forskjellige grupper av befolkningen gjør det nødvendig å komme frem til et system som regulerer den gjensidige avhengighet mellom dem, som skaper klarhet i hvem som skal ha ansvar for hva og som gir rom for en viss personlig utfoldelse. Sannsynligvis er det ganske bestemte myndighets- og kommandoforhold som gir den optimale utnyttelse av de teknologiske ressurser. Kan man si at ulikheter i samfunnssystem hovedsakelig vil være et resultat av ulike teknisk/økonomiske utviklingstrinn? Kan det herske permanente og fundamentale ulikheter i samfunnssystemene dersom menneskenes materielle velstandsnivå og den måten de fremskaffer denne velstanden på stort sett er den samme i alle? Marx sa visstnok noe slikt som at samfunnsutviklingen, oppdelingen av befolkningen i klasser og nasjonenes forhold til hverandre var en konsekvens av den økonomisk/tekniske utvikling. Var han sannspådd, om enn på en annen måte enn han tenkte seg?

3. Det nye virkemiddel — priser, profitt og pengehusholdning.

Prisene er i det østlige plansystem ikke blitt brukt som et hovedmiddel til å rasjonere forbruksgoder, kalkulere godenes relative verdier, til å allokere samfunnets ressurser til investeringer, forbruk, råvareinnsats i industrien eller til utenrikshandel. Prissystemet er i hovedsaken en arv fra Stalin-tiden, da produksjons- og forbruksnivået lå langt lavere og vareutvalget var meget mer begrenset. Det har ikke vært noen sammenheng mellom en vares pris og de reelle oppofrelser som er gått med til å fremstille produktet. Engros-prisene på leveringer til industrien har vært fastsatt etter fundamentalt andre kriterier enn ferdigproduktets pris i detaljhandelen. Det har ikke vært noen sammenheng mellom prisutvikling, etterspørsel og varetilgangen, og enda mindre mellom kostnadskalkulasjoner og den teknologiske utvikling. Ungarske reformatorer illustrerer systemet ved å påpeke at den nasjonale penge har en forskjellig verdi avhengig av om den blir anvendt innenfor tungindustrien, statsbudsjettet, forbruksvareindustrien, til investeringer eller utenrikshandel. Prisen på et produkt er blitt holdt fast i en årrekke, ofte i 5 til 9 år. I Stalin-tiden var en slik prisfasthet et mål i seg selv. Råvarer og investeringsvarer var billige, i den hensikt å fremskynde en industrialiseringsprosess. Enkelte matvarer ble holdt lave av sosiale grunner. Men de østlige reformatorer påpeker også at det ligger i selve planleggingssystemet en tendens til å holde fast prisstruktur hele planleggingsteknikken; verdibeløpene gir samtidig uttrykk for mengde.

Faste prisrelasjoner og mangel på sammenheng mellom pris og reelle kostnader har imidlertid ført til urasjonell disponering av ressurser, knapphetsproblemer på visse områder og

overdekning av behovet på andre. Lave råvarepriser har ført til sløsning med innsatsvarer i industrien og manglende interesse for å fremstille syntetiske produkter, som spiller så stor rolle i den vestlige industrielle utvikling. Det private forbruk har fått en uhensiktsmessig sammensetning, matvarer er billig, klær er dyrt. Det har ikke vært mulig å sammenlikne rentabiliteten for de ulike typer produksjon og investeringer, selv ikke for produksjonsprosesser som er nær beslektet med hverandre. Som et skritt på veien mot et mer elastisk system, har de østlige land tatt fatt på en fullstendig omprising av alle varer. I Tsjekkoslovakia har 1,5 mill. forskjellige varer blitt priset på ny. I Ungarn har 10 000 personer vært opptatt med denne «prisoppgave». I Bulgaria tok man sikte på å innføre det nye prissystem fra midten av 1967, i Sovjet vil de nye priser bli innført etappevis over tre år innen utgangen av 1968.

Det er imidlertid uenighet om hvilke kriterier som skal ligge til grunn for de nye priskalkulasjoner og eventuelle senere endringer. Myndighetene synes å ta utgangspunkt i de «reelle» produksjonskostnader (arbeidsinnsats, maskintimer). Iallfall for Ungarns vedkommende vil man dessuten ta hensyn til «markedets stilling» og «regjeringens ønskemål». Det er likeledes en ny ting at man også forsøker å innkalkulere indirekte kostnader i prisene, slik som avskrivninger, rente, forskningsutgifter, administrasjon. På enkelte områder synes landenes myndigheter innstilt på å overlate prisfastsettelsen til bedriftsledelsens eget initiativ, med en viss overvåking og kontroll av de sentrale prismyndigheter. Lederen for det ungarske prisdirektorat opplyser således at 80% av prisene på leveringer til industrien er satt på «friliste». Forbruksprisene er inndelt i tre grupper. For 30% gjelder fri prisdannelse, for 15% er det satt maksimalpriser, for 35% kan prisene variere mellom en minimums- og maksimal-grense, mens prisfasthet gjelder bare for 20% av forbruksvaresektoren. Tsjekkoslovakia akter å innføre et liknende system, men ifølge visestatsminister Cernik, har prisfastsettelsen fra bedriftenes side allerede ført til en foruroligende prisoppgang. Det synes derfor også å være stemning for å bevare en streng kontroll med prisendringer, selv om konsekvensen i visse tilfelle skulle bli en urasjonell produksjonsutvikling. På den annen side står tsjekkiske økonomer heller ikke fremmed for et system med en «kontrollert inflasjon» i priser og lønninger hvert år. Moderate pris- og lønnsjusteringer ville stimulere til en hensiktsmessig redistribuering av ressursene og føre til en global reallønnsstigning for hele befolkningen. Om man slår inn på denne vei, vil man i så fall anta det motsatte av systemet fra Stalin-tiden. Den gang hadde man en kontrollert vareknapphet og en viss garantert årlig prisnedgang.

Større adgang for bedriftene til å fastsette priser og finne markeder, vil innebære at de regnskapsmessige bedriftsoverskudd kommer til å bli en viktig økonomisk faktor, ikke bare for vurderingen av bedriftenes effektivitet og lønnsomhet, men også for bedriftens selvfinansieringsevne og investeringsaktivitet. Det nye system gir bedriftene rett til å beholde en del av overskuddet til egne finansieringsformål som investeringer, og endog til utbetaling til arbeidstakere og bedriftsledelse. Mens finansieringene tidligere ble regulert sentralt gjennom bevilgninger til den enkelte bedrift, kan næringslivet nå operere mer selvstendig på dette område. I Ungarn utgjør bedriftens egenandel 40% av overskuddet. Statsbevilgningene vil finansiere 35% av investeringene, mens bedriften vil dekke opp til 40% ved egne midler. I Tsjekkoslovakia vil bedriften kunne finansiere 24% av investeringene med egne midler, 60% ved kommersielle kreditter gjennom banksystemet, mens bare 15% bevilges over offentlige budsjetter. Som i Vest-Europa ventes at en stor selvfinansieringsandel ofte vil fremme den industrielle utvikling i bestående bedrifter og i allerede industrialiserte områder. De øst-europeiske land har derfor skjerpet og innført nye bestemmelser om kanalisering av kapital ut til distriktene, delvis over statlige budsjetter.

Finansieringen av boliginvesteringene vil også bli lagt om. Tidligere var en stor del av boligene statseide og ble leiet ut gratis. Krusjtsjov gjorde i sin tid stort nummer av dette overfor Nixon da han sa: «Hos oss vil de som ikke har noen bolig, få en av de sovjetiske kommunalmyndigheter». Det Krusjtsjov ikke nevnte noe om, var de lange boligkøer og den ytterst lave boligstandard i Sovjet. Det som nå skjer, er at man i øst tar etter den boligfinansiering som praktiseres i vest. Det opprettes kooperative boligselskaper, som baserer seg dels på innskudd fra de boligsøkende, dels på offentlig finansiering. En større del av den private sparing kanaliseres over til boligsektoren. Stateide leiligheter selges til leierne. Blant de unge boligsøkende har man derfor fått det samme problem som hos oss; «inngangsbilletten» er altfor høy og man har fått en stor avstand i leienivået mellom de gamle statseide leiligheter og de nye som finansieres etter det nye system.

Den større betydning som man i Øst-Europa ønsker å tillegge planleggingen på lang sikt, har i særlig grad relevans til investeringspolitikken. Imidlertid vil en større del av investeringsaktiviteten foregå på grunnlag av «privat initiativ» fra bedriftenes side. Det blir derfor ganske avgjørende for den industrielle utvikling hvilke *investeringskriterier* som de sentrale myndigheter ønsker å legge til grunn for sine disposisjoner og som bedriftene vil føle seg oppfordret til å følge. Dette problemkompleks er ikke avklaret. Man har ikke hittil hatt

noen entydig metode til å vurdere de forskjellige investeringers relative lønnsomhet og resultater. Investeringenes formål kan være meget forskjellig, slik som øking i produksjonsvolumet, høyning av produktiviteten, reduksjon av kostnadene, bedring av kvaliteten, øking av eksporten eller nedgang i importen osv. Det kan også være ulikheter med hensyn til tidsforløpet mellom investeringsinnsatsen og resultatet. Et sammenhengende og «logisk» oppbygget prissystem er derfor det første utgangspunkt for valg av investeringskriterier. Renten blir en del av dette prissystem. Videre blir de internasjonale priser en viktig veiledning for vurderingen av lønnsom produksjon.

De østlige land synes således å orientere seg henimot en kostnads- og lønnsomhetskalkulasjon etter vestlig mønster. Dels vil investeringene bli vurdert og gjennomført på bedriftenes initiativ, dels regulert sentralt gjennom skatter, bevilgninger og ved statlige beslutninger om opprettelse av nye industriforetak. Man søker å unngå svakhetene ved den tidligere praksis som helt og holdent bygget på statlige bevilgninger i henhold til ønsker og oppgaver fra bedriftene. I ethvert planbyrå som i et finansdepartement er det en tendens til å skue til fjorårets tall, når man skal vurdere behovet for nye bevilgninger. Dette har ifølge østlig oppfatning ført til at man har forsømt å gjennomføre viktige strukturendringer i næringslivet og i særlig grad forsømt å stimulere til bedriftssammenslutninger «av internasjonal størrelse». Betraktningene lyder meget hjemlig.

4. Den nye oppfinnelse — bedriftenes autonomi og bedrifssammenslutninger.

Innføringen av en pengeøkonomi forutsetter en endring av ansvars- og myndighetsforholdet mellom bedriftene og de sentrale myndigheter. Bedriften må selv ha fullmakt til å velge leverandør for sine innsatsvarer og avtaker for sin produksjon, dersom den skal påta seg ansvaret for pris- og kostnadsutviklingen for sine produkter og for lønnsomheten av sin investeringsaktivitet. Etter det system som har vært gjeldende i Øst-Europa, har leveringene mellom bedriftene og næringsgrenene blitt bestemt av sentralmyndigheten, som likeledes har fastsatt prisene på disse leveringer. En regulering av kryssleveringene mellom bedriftene og næringssektorene representerer fremdeles hjulverket i den sentrale planlegging. Men det er gitt en økende adgang til direkte kontakt mellom bedriftene, utenom det som følger av detaljerte departementale direktiver. Etter enkelte reformatorers oppfatning bør dette regulerte «kryssløpsystem» endres radikalt. Bedriftsledelsen skal ikke bare være tekniske funksjonærer, men få ansvaret for at produksjonen anlegges rasjonelt og at bedriften rekrutterer en dyktig arbeidsstokk.

Et viktig spørsmål blir derfor hvem som skal utnevne bedriftslederne. Det later til at man fortsatt velger å la de sentrale myndigheter utnevne bedriftsledere og ikke overlate en så viktig sak til «enkelte misfornøyde arbeidere, som er innstilt på å følge sine egne og kanskje egoistiske interesser». Etter det som hittil har skjedd, synes man derfor ikke å stå overfor en ny æra dominert av bedriftsledergruppen i Øst-Europa. Deres representanter til sentralkomitéen i partiet er endog blitt redusert i Sovjet og Ungarn. Partiledelsen er fremdeles den øverste myndighet og det er nettopp innenfor disse sirkler at bedriftslederne er blitt rekruttert.

På mange måter vil derfor bedriftslederne bli satt mellom barken og veden. De har fått større frihet til å treffe avgjørelser om bedriftens virksomhet, men har samtidig fått ansvaret for at den blir drevet rasjonelt og lønnsomt. De har ingen sikkerhet mot at myndighetene kan gripe inn og omgjøre ledelsens disposisjoner etter myndighetenes eget skjønn. En klar avgrensning av myndighetsforholdene synes foreløpig ikke å være oppnådd. På mange måter ga det gamle system bedriftsledelsen større trygghet. Den måtte nok søke sentralmyndighetenes samtykke i enhver sak ned til den minste detalj, men samtidig ble den dermed avlastet ansvaret for de uheldige konsekvenser som de enkelte disposisjoner kunne få.

Strukturendringer i næringene synes også fremdeles å være en sak for de sentrale myndigheter. I Tsjekkoslovakia er antallet industribedrifter blitt redusert fra 2 267 i 1957 til 1 236 i 1965. I Bulgaria er deler av næringslivet organisert i store konserner, 40 av dem sysselsetter 650 000 arbeidere og har 35% av produksjonen. Slike konserndannelser er ifølge østlig oppfatning et nødvendig ledd i den teknologiske utvikling, «et progressivt fenomen for et sosialistisk styre». Men konsentrasjonene har også i øst sine betenkelige sider. Det bulgarske selskap Rodopa som markedsfører jordbruksprodukter, er blitt en egen stat i staten som bestemmer sine egne priser, både overfor forbrukerne og overfor de bønder som selskapet kjøper sine råvarer fra. Tsjekkoslovakiske reformledere peker på forbrukergruppenes utsatte stilling under slike «monopoldannelser». Også i øst finner man derfor argumenter for å beholde de små og middelstore bedrifter, spesielt innenfor sektorer «hvor prisene er meget fleksible». Man prøver å få innført elementer av priskonkurranse mellom bedriftene.

5. Hvem skal bestemme — partiet, teknokratene eller fagorganisasjonene?

Gamle partiledere ser med uro på det samfunn i omveltning som er blitt kastet på dem.

Denne uro deles av andre samfunnsgrupper, kanskje i særlig grad arbeidere. Endringer i lønnsstrukturen vil i mange tilfelle sette dem i en ufordelaktig stilling i forhold til tidligere. Settes arbeidslønnen lik 100 innenfor jern og metall i Tsjekkoslovakia, blir det tilsvarende tall 175 for gruvearbeidere, 142 for en bedriftsleder med 600 ansatte, 95 for lærere i mellomskolen og 78 for lærere i elementærskolen. Akademisk arbeidskraft er vanligvis dårlig betalt. Lønnsstrukturen vil bli endret til fordel for ledere innenfor næringslivet og for høyere utdannet personell. «Utbetalt utbytte» kan i Ungarn heretter komme opp i 80% av årslønnen for bedriftsledere, 50% for ingeniører og 15% for den øvrige arbeidsstab. På den annen side kan bedriftslederne oppleve en reduksjon i sin lønn, dersom bedriftene blir drevet med tap, mens arbeidslønnen holdes fast.

Andre ytelser enn lønn vil også bli endret. Man må betale for tidligere gratisytelser gjennom bedriftskantiner og for transport til og fra arbeidsstedet. Barnehager må finansieres av foreldrene. En del legebehandling som tidligere var gratis, må heretter betales. Det vil bli mindre lønnsomt for kvinner å gå ut i arbeidslivet. Man mener å konstantere at kvinner har så høy fraværsprosent at det virker betydelig inn på effektiviteten på arbeidsplassen.

Et annet fenomen som kommer åpent for dagen i en økonomi i forandring, er behovet for bevegelighet på arbeidsmarkedet. Målsettingen om den fulle sysselsetting blir i denne relasjon sett fra nye synsvinkler. Den tsjekkiske økonom, Vergner, uttaler at den fulle sysselsetting er «en fiksjon som vi har skapt og som vi har vent oss til, men som i dag står i veien for en løsning av våre problemer». En polsk økonom har i tidsskriftet Zycic Literackie for 7/8 1966 følgende argumentasjon, som godt kunne ha vært tatt ut av «Farmand»: «Enten har vi full sysselsetting, lav produktivitet og høye priser, eller så har vi mindre enn full sysselsetting, d.v.s. en arbeidskraftreserve, som tvinger frem en økt produktivitet hos dem som har arbeide, noe som igjen vil resultere i høy produktivitet og økonomisk fremgang». Spørsmålet om på hvilke vilkår den fulle sysselsetting skal oppnås, blir således debattert temmelig fordomsfritt.

Spørsmålet har da heller ikke bare teoretisk interesse. I Tsjekkoslovakia ble 1 300 store og små bedrifter med 33 000 ansatte lukket i 1964—65. Ytterligere 1 400 med 60 000 ansatte vil bli nedlagt innen 1970. Som i vest går omstillingsproblemene særlig ut over gruvearbeidere, 10 500 av dem ble oppsagt i 1966, 4 500 i 1967 og ytterligere 13 000 vil bli det innen 1970. Som i vest står man overfor enorme omskoleringsproblemer og overfor et alvorlig sosialt problem for de arbeidere og deres familier som mister sin inntekt. Utbetalinger av det man her hjemme ville kalle arbeidsløshetstrygd er blitt store poster på enkelte kommunale budsjetter.

Disse forhold har vakt bekymring både hos dem som rammes og hos de ansvarlige myndigheter. I de ungarske bestemmelsene om arbeidsvilkår er det uttrykkelig forutsatt at man skal ta særlig hensyn til å trygge arbeidsplassen for eldre arbeidstakere, selv om dette kommer i konflikt med økonomiske overveielser, for «glem aldri, kamerater, at vi er ikke kapitalister» (Kadar).

Den usikkerhet som arbeidstakerne utsettes for under omstillingsproblemene, gjør det naturlig for dem å kreve større innflytelse over økonomiske disposisjoner både innenfor den enkelte bedrift og i den økonomiske politikk. Arbeidernes medbestemmelsesrett i bedriften er imidlertid begrenset. Som ovenfor nevnt, er det den politiske sentralledelse som oppnevner bedriftslederne. Ellers i Øst-Europa synes man ikke tiltalt av det jugoslaviske system, der bedriftene har sin egen suverenitet. Dessuten vil det ofte være slik at arbeiderne har mere tillit til den politiske ledelse enn til sine foresatte i bedriften. Konsekvensen av dette synes da å være at arbeidstakerne organiserer seg etter de samme linjer som i vesten. Arbeidstakerinteressen får større betydning som motvekt både mot sentralledelsen og bedriftsledergruppen. De ungarske fagforbund har fått en formell rett til å gi uttrykk for uenighet med bedriften og departementet, rett til å bli rådspurt ved utnevnelse av bedriftsledere og et utsettende veto overfor beslutninger som ifølge forbundets oppfatning strider «mot de felles interesser». Samtidig har man i Ungarn opphevet tidligere bestemmelser om å ha en representant for fagorganisasjonene i enhver departemental komité. Motivet synes å være at man ønsker å markere klart de enkelte interessegruppers kompetanseområde.

6. Mot en internasjonal arbeidsdeling.

Det sovjetiske økonomiske system er blitt bygget opp i en tid da forholdet til omverdenen har vært preget av mistenksomhet, fiendskap og krigshandlinger. Under Sovjets industrialisering har det ikke vært grobunn for en spesialisering av den sovjetiske økonomi med henblikk på en internasjonal arbeidsdeling. Sovjets utenrikshandel er da også svært liten sett i relasjon til landets egen produksjon. I de øvrige øst-europeiske land har utenriksøkonomien spilt en større rolle. Tsjekkoslovakia, Øst-Tyskland og til dels Polen og Ungarn kom tidlig med i industrialiseringsprosessen i Europa og har som «små» land med begrensede markeder og ressurser et langt større behov enn Sovjet for å ta del i den internasjonale arbeidsdeling. Allikevel ble det sovjetiske system for utenrikshandelen innført hos dem.

De små land tar nå sikte på en sterk ekspansjon av eksport og import, ikke bare av tradisjonelle varer, men av nye industriprodukter.

	Befolkning mill.	1965 Eksport mill. $
Sovjet	230.6	8.2
Polen	31.5	2.2
Romania	19.0	1.2
Øst-Tyskland	17.1	3.0
Tsjekkoslovakia	14.2	2.7
Ungarn	10.1	1.5
Bulgaria	8.2	1.2
	330.7	20.0

Den samlede utenrikshandel for landene i EEC og EFTA var for 1965 henholdsvis 48 og 26 milliarder dollar. Nasjonalproduktet pr. hode er i Sovjet sannsynligvis ikke langt fra vest-europeisk nivå (muligens 1 500 à 1 600 dollar mot 1 800 i Vest-Europa) dersom man baserer seg på vestlig beregningsmetode av GNP. Man skulle tro at de tilsvarende tall stiller seg svært ulikt for de øvrige øst-europeiske land, trolig er de høyest i Øst-Tyskland, Tsjekkoslovakia og Ungarn, kanskje et sted mellom 1 000 og 1 500 dollar pr. hode. I så fall utgjør eksportens andel av GNP vel 2% i Sovjet, omkring 15% i de mer industrialiserte land og omkring 10% i de øvrige.

Samarbeidsorganisasjonen COMECON skulle i prinsippet være det østlige motstykke til det vest-europeiske økonomiske samarbeide som startet med Marshall-hjelpen. COMECON har imidlertid ikke på langt nær ført til den mellomfolkelige integrasjon som man har hatt i Vest-Europa. Dette har da heller ikke vært ønsket fra sovjetisk side. En økonomisk sammenbinding skaper gjensidig avhengighet og et gjensidig ansvar for den økonomiske utvikling. Med den politiske liberaliseringsprosess som nå har pågått i de små øst-europeiske land både internt og i forhold til deres mektige nabo, vil også de være varsomme med å gå inn i en integrasjonsprosess med Sovjet av vest-europeisk type. Allikevel vil det være nødvendig for de små øst-europeiske land, like så meget som for de små land ellers i verden, å spesialisere sin produksjon og i langt større grad basere sin økonomiske utvikling på handel med omverdenen. Dette er da også en erklært målsetting fra deres side. Her står de altså overfor dilemmaet økonomisk nødvendighet kontra politisk/økonomisk «handlefrihet».

Imidlertid vil det handels- og prissystem som Øst-Europa har basert seg på hittil, være til hinder for en vekst i utenrikshandelen og en optimal utnyttelse av den internasjonale arbeidsdeling. Kravet om tosidig balanse i handelssamkvemmet gjelder ikke bare overfor vestlige land, men like fullt mellom de enkelte COMECON-land. Det er ikke etablert noe oppgjørssystem mellom deres valutaer som svarer til det konvertible valutasystem vi har i vesten. Heller ikke eksisterer det noe entydig valutakurssystem. Landene bruker forskjellige kurser for de forskjellige formål, avhengig av hva slags utenrikshandel det dreier seg om, hva slags investeringsprogram som skal gjennomføres og hva slags rentabilitetskalkyler man vil operere med. Det interne pris- og valutakurssystem gir intet grunnlag for å beregne de komparative fordeler ved egen produksjon og eget forbruk kontra eksport og import. De enkelte produsenter har for sin del ingen spesiell oppfordring til å markedsføre varer i utlandet. Utenrikshandelen bestyres av egne organer. For dem har hovedsaken vært å oppnå balanse i handelssamkvemmet og skaffe dekning for importutgifter, uavhengig av hvor store eksportmengder som ville medgå til det. Det har ikke vært noe direkte kontakt mellom produsentene og de utenlandske avtakere. Kvotereguleringen av importen var opprinnelig ment som en metode til å økonomisere med knappe valutareserver. Ifølge østlige reformatorer har imidlertid de enkelte bedrifters og importørers kvoter etter hvert blitt oppfattet som en permanent rettighet. Med andre ord, vi har fått en østlig «kvote-adel».

Fra østlig side foreligger imidlertid ingen konkrete planer om hvordan man skal komme ut av den nåværende bilateralisme og kvoteregulering og over til et mer hensiktsmessig system. Både ønskene om og forutsetningene for å komme frem til noe nytt varierer sterkt mellom de enkelte land. Ungarn sies å ta sikte på en langt større handel med vestlige land og har allerede begynt å bruke verdensmarkedets priser som basis for priskalkulasjoner for sin eksport og import. Ungarn og Polen akter å innføre en slags konvertibilitet som skulle gjøre det mulig å komme ut av de bilaterale bindinger. Også Sovjet synes å være tiltalt av denne idé, mens Øst-Tyskland går imot den.

LITTERATUR:

1. *F.N.* Economic planning in Europe, 1965, Part 2.
2. *Michel Tatu:* «Réformes Economiques à l'Est» Le Monde for 13, 14, 15, 16, 17 og 19 september 67.
3. *Andreas Nagy,* (Instituttet for forskning og konjunkturanalyser i Budapest): «Facteurs de Freinage et Reforme du Systeme de Gestion dans les Economics Sociallistes». Gjengitt i Prblémes Economiques for 14. september 1967.
4. *Professor Imre Vadja, Budapest:*
   1. Hungary on World markets. The effects and perspectives of the new economic model.
   2. European economic co-operation and specialisation.

   Gjesteforelesning ved Oslo Universitet den 29. september 1967.

Konjunkturnedgangen i Vest-Europa siste år

AV CAND. OECON. KÅRE AMUNDSEN

Generelt.

Veksten i bruttonasjonalproduktet innenfor OECD-området i Vest-Europa var årlig i gjennomsnitt (volum) i perioden 1956—65 4,6 prosent (etter oppgaver fra OECD's sekretariat). I 1966 var veksten noe svakere — 3,7 prosent — idet veksten i 2. halvår var avtagende. For 1967 ble veksten i bruttonasjonalproduktet anslått til 2,2 prosent. Prognosen for 1968 går ut på en øking i bruttonasjonalproduktet for OECD-området i Vest-Europa på 3,8 prosent. Dette er en noe svakere årlig vekst enn det «normale» gjennomsnitt for tiårsperioden 1956—65.

Veksttallene ovenfor dekker over store ulikheter i veksten for de enkelte land. *Vest-Tyskland* ble hardest rammet av konjunkturnedgangen. I 1966 økte bruttonasjonalproduktet med 2,6 prosent (i volum). Etter foreløpige talloppgaver var det en nedgang i bruttonasjonalproduktet på omlag 1 prosent i 1967. For 1968 går prognosen ut på en øking på omkring 3 prosent. I *Storbritannia* var veksten i bruttonasjonalproduktet lav både i 1966 og 1967, mellom 1,5 og 2 prosent (i volum). Det ventes litt sterkere vekst i bruttonasjonalproduktet i 1968 (+ 2,5 prosent). I *Danmark* og *Sverige* har veksten i bruttonasjonalproduktet vært omtrent den samme i de siste årene. Det var en øking (i volum) på omtrent 2,5 prosent i 1966. Økingen ble anslått til rundt regnet 3 prosent i 1967 og i 1968 ventes en øking på 3,5 prosent i bruttonasjonalproduktet i Danmark og 3 prosent i Sverige. I 1966 steg bruttonasjonalproduktet i *Frankrike* med 5 prosent (i volum) mens det økte med litt i underkant av 4 prosent i 1967. Det ventes en øking på omlag 4,5 prosent i 1968. *Italia* har merket lite til konjunkturnedgangen det siste år. Både i 1966 og 1967 steg bruttonasjonalproduktet med (i volum) 5,5 prosent. Den samme økingen ventes også i 1968. Her i *Norge* har vi heller ikke merket stort til konjunkturnedgangen totalt sett. I 1966 økte bruttonasjonalproduktet med omkring 4,5 prosent (i volum). Etter foreløpige oppgaver økte bruttonasjonalproduktet i 1967 noe tilsvarende, og den samme prosentvise øking ventes også å finne sted i 1968.

I etterkrigstiden har «gode og dårlige» år for økonomien i de enkelte land avløst hverandre uten at svingningene har vært så voldsomme som i mellomkrigsperioden f.eks. Det er særlig de større industriland som har merket konjunktursvingningene, men Vest-Tyskland klarte lenge å holde seg utenfor disse. Nå ser det imidlertid ut til at også Vest-Tyskland har fått en «normal» økonomi på linje med de andre større industriland i Vest-Europa. Fra 1961—62 har det vært en avtakende vekst i bruttonasjonalproduktet i Vest-Tyskland. Veksten var meget lav til Vest-Tyskland å være i 1966, og i 1967 har det altså vært direkte tilbakegang i bruttonasjonalproduktet i løpet av året.

*

Samhandelen mellom landene i OECD-området i Vest-Europa (basert på eksporttall) økte (i verdi) i første halvår 1967 sammenliknet

med første halvår 1966 med 5,4 prosent. (Tall over handelen er hentet fra OECD-publikasjonen. «Overall Trade by Countries» Serie A. Okt. 1967. Det er ennå ikke mulig å få tall for hele året). I 1965 økte samhandelen (i verdi) med 10,1 prosent og i 1966 med 8,7 prosent. Tilbakegangen i handelen mellom OECD-land i Vest-Europa og Vest-Tyskland var stor. Eksporten fra landene i OECD-området i Vest-Europa til *Vest-Tyskland* (basert på importoppgaver fra Vest-Tyskland) sank (i verdi) med hele 7,8 prosent i første halvår 1967 sammenliknet med første halvår 1966. Alle de vesteuropeiske land ble rammet av nedsatt eksport til Vest-Tyskland, men i ulik grad etter landenes eksportstruktur. *Danmark* var et av de land som ble hardest rammet. I alt utgjorde i 1966 verdien av Danmarks eksport til Vest-Tyskland 15 prosent av landets totale eksport. Eksporten til Vest-Tyskland sank med hele 22,4 prosent i første halvår 1967 i forhold til første halvår 1966. *Storbritannia* ble også sterkt rammet av nedsatt eksport til Vest-Tyskland. I samme tidsrom gikk eksporten ned (i verdi) med 10,8 prosent. Men nå utgjør ikke eksporten fra Storbritannia til Vest-Tyskland mer enn omkring 5 prosent av Storbritannias samlede eksport (basert på verditall i 1966) og omlag 13 prosent av Storbritannias eksport til OECD-land i Vest-Europa. For *Sverige* som har stor samhandel med Vest-Tyskland (eksporten til Vest-Tyskland utgjorde i verdi 25 prosent av samlet eksport i 1966) var nedgangen hele 18 prosent i verdi i første halvår 1967 sammenliknet med første halvår 1966. Eksporten til Vest-Tyskland fra *Italia* og *Frankrike* utgjorde i 1966 (i verdi) omlag 20 prosent av landenes eksport. Nedgangen i eksporten til Vest-Tyskland i 1967 var av omtrent samme størrelsesorden for begge land. Frankrikes eksport (i verdi) til Vest-Tyskland sank i første halvår 1967 i forhold til første halvår 1966 med 9,6 prosent. I samme periode gikk eksporten (i verdi) fra Italia til Vest-Tyskland tilbake med 7,5 prosent. *Norges* eksport (i verdi) til Vest-Tyskland var i 1966 13,4 prosent av samlet eksport. Nedgangen i eksporten til Vest-Tyskland i første halvår 1967 sammenliknet med første halvår 1966 var 6,5 prosent.

Under konjunkturnedgangen siste år har eksporten totalt til verden fra de enkelte land i OECD-området i Vest-Europa holdt seg godt oppe. I alt økte eksporten (i verdi) med 7,7 prosent i første halvår 1967 sammenliknet med første halvår 1966. Som det framgår ovenfor, var samhandelen mellom de enkelte land i OECD-området i Vest-Europa mindre enn handelen med verden (eksportøking på 5,4 prosent). *Det har vært en sterk nedgang i eksporten til Vest-Tyskland, men de enkelte land har klart å kompensere denne eksportsvikten ved økt eksport til andre land i Vest-Europa og til land utenom Vest-Europa.* Dette har i høy grad nøytralisert ringvirkningene av konjunkturnedgangen i Vest-Tyskland. Norge hadde f.eks. en samlet øking i eksportverdien i første halvår 1967 sammenliknet med første halvår 1966 på hele 11 prosent. I samme tidsrom var bl.a. eksportøkingen i verdi til Storbritannia — som avtok bortimot 20 prosent av all vår eksport i 1966 — hele 21,5 prosent. Eksportøkingen til Sverige var i samme tidsrom 13,2 prosent. Sverige avtok over 15 prosent av vår samlede eksport i 1966.

Årsaker til konjunkturnedgangen.

Det er flere årsaker til konjunkturnedgangen siste år i Vest-Europa, men den viktigste årsak er den tilstramningspolitikk som ble ført fra 2. kvartal 1966 samtidig av både Storbritannia og Vest-Tyskland. I Frankrike ble det også ført en stram økonomisk politikk i 1966, men den fikk ikke så stor betydning. I *Storbritannia* ble tilstramningen sommeren 1966 (de såkalte julitiltakene) satt i verk etter vansker med utenriksøkonomien og press på pundet. Bremsepolitikken fortsatte fram til sommeren 1967 da en forsiktig omlegging av den økonomiske politikken i ekspansiv retning tok til etter at den britiske økonomi i lengere tid hadde vist tegn til stagnasjon. Denne politikken fortsatte til omkring november måned da det igjen ble vansker med utenriksøkonomien og pundet. De tiltak som regjeringen gjennomførte i november, særlig rentehevingen, har igjen medført en viss tilstramning i britisk økonomi. I *Vest-Tyskland* var det prisøkingen utover i første halvår 1966 som fikk myndighetene til å sette i verk penge- og kredittpolitiske bremsetiltak i 2. kvartal 1966. Nå falt oppbremsingen sammen med en nedskjæring av de offentlige utgiftene slik at bremseeffekten ble kraftig forsterket utover i første halvår 1967. Den sterke økonomiske tilbakegang som inntrådte, fikk følger for synet på konjunkturpolitikken og de virkemidler som skal benyttes. For første gang etter den andre verdenskrigen ble det i 1967 drevet direkte konjunkturregulering ved hjelp av finanspolitikk i Vest-Tyskland. Det såkalte konjunkturprogrammet i to trinn innebar finansiering av offentlige investeringer ved opplåning i Bundesbank for i alt inntil D.M. 7,8 milliarder i 1967. Fra Bundesbanks side ble det også gjort mye for å bedre likviditeten og senke rentenivået i løpet av 1967.

Etter dette har rentenivået i Vest-Tyskland blitt et av de laveste i Vest-Europa. Tilstramningen i 1966 samt nedskjæringen av de offentlige budsjetter førte imidlertid til en meget kraftig tilbakegang i vesttysk økonomi i løpet av våren og sommeren, og det var lenge stagnasjon utover i 2. halvår 1967. Den offentlige konjunkturpåvirkningen, med de to trinn i konjunkturprogrammet og den lettere penge- og kredittpolitikk som Bundesbank førte ble

ikke satt hurtig nok i verk og var ikke tilstrekkelig til å snu det vesttyske konjunkturbildet i særlig grad i 1967. Påvirkningen kan bli av større betydning for den vesttyske økonomi i 1968.

De enkelte land innen OECD-området i Vest-Europa har alle oppsatte mål for den økonomiske politikken som bl.a. går ut på:

a) Stadig økt vekst og høy sysselsetting.
b) Balanse i utenriksøkonomien.
c) Prisstabilitet.

Det er umulig til enhver tid å få oppfylt alle målene for den økonomiske politikken, som er stilt opp ovenfor, innenfor rammen av en liberalistisk økonomi. Om det skulle være tilfellet, måtte en operere med helt spesielle definisjoner av de enkelte mål. I praksis vil myndighetene i de enkelte land foreta en avveiing mellom de forskjellige mål som de vil ha oppfylt når den økonomiske politikken skal fastsettes. Tar en for seg landene innenfor OECD-området i Vest-Europa er det tydelig at de større industriland har et annet syn på målene for den økonomiske politikken enn de mindre industriland, særlig de skandinaviske land. Når det blir konflikt mellom vekst og sysselsetting på den ene siden og prisstabilitet på den andre siden, vil de større industriland mer legge vekt på prisstabilitet enn hva de mindre industriland (særskilt de skandinaviske land) vil gjøre. Dette fører til mer aktiv inngripen overfor en oppadgående prisbevegelse i de større industriland og også sterkere konjunktursvingninger i disse landene enn i de mindre industriland (de skandinaviske land). Et meget godt eksempel på dette var situasjonen i Vest-Tyskland i 1966 og 1967. En litt for sterk prisøking i første halvår 1966 fikk myndighetene, med Bundesbank i spissen, til å reagere. Bremsene ble satt på, men det ble bremset opp for kraftig og for lenge slik at selv de mest bremsevillige i Bundesbank syntes det gikk for vidt ut i første halvår 1967. Nedskjæringen av de offentlige budsjetter i 1966 skapte en ekstra tilstramningseffekt som en vel ikke på forhånd var helt klar over følgene av.

Når det fra offentlige myndigheters side og fra sentralbankers side gripes inn i det økonomiske liv for å bremse eller stimulere den økonomiske aktiviteten, er det ennå lite en vet om virkningene for det økonomiske liv og de oppsatte økonomiske mål av inngrepene. Selvsagt har en kjennskap til, i grove trekk, hva som vil skje. Men å finne de rette virkemidler, til rette tider, og dosere disse slik at en oppnår bestemte mål, uten for sterke konjunkturutslag, synes fjernt for landene innenfor OECD-området i Vest-Europa — spesielt de større industriland.

Arbeids formidlingen

KONSULENT II

Arbeidsdirektoratet

I Arbeidsdirektoratet er det ledig en konsulent II-stilling. Arbeidsområdet omfatter generelle og spesielle arbeidsmarkedstiltak.

Søkere må ha høyere utdanning av økonomisk eller teknisk art og helst med kjennskap til arbeids- og næringslivet.

Stillingen er lønnet i lønnsklasse 19 i statens regulativ med brutto kr. 33 340.—/40 130.— pr. år.

Stillingen er innlemmet i Statens pensjonskasse. Den som blir tilsatt må legge fram tilfredsstillende helseattest. Det første tjenesteår er å betrakte som et prøveår.

Søknad sendes

ARBEIDSDIREKTORATET – OSLO-DEP.

innen 15. februar 1968.

Søknad skrives på særskilt søknadsskjema som er utlagt på alle arbeidskontorer.

Sykelteori og sosialistisk markedsøkonomi

AV STUD. OECON. PEDER MARTIN LYSESTØL

Den kjente jugoslavøkonomen, Dr. B. Horvat[1]), hadde den 8/11-67 en artikkel i Zagrebavisen «Vjesnik i Srijedu» som med sitt brennbare innhold må få både politiske følger i Jugoslavia og føre til teoretisk debatt utenfor landets grenser. Under overskriften: «Hva har reformen kostet», legger han fram en analyse som konkluderer med at reformen i 1965 i løpet av 2½ år har påført den jugoslaviske økonomien et tap på 7 200 mill. gamle dinarer. Tapet tilsvarer et års nasjonalprodukt. Dette er i seg selv en meget kraftig politisk uttalelse og den er uten tvil rettet som en direkte kritikk mot de som i dag sitter med det politiske ansvaret.

For *Sosialøkonomen's* lesere er det imidlertid andre sider av Horvats artikkel som kan ha større interesse enn den politiske virkningen den vil få i Jugoslavia. Særlig to momenter vil jeg fremheve. For det første er det den analysemetoden Horvat legger til grunn for sine beregninger, teorien om økonomiske sykler. Det andre momentet jeg mener man har grunn til å feste seg ved, særlig fordi det kommer fra et sosialistisk land, er den karakteristikk Horvat gir av det jugoslaviske systemet. Uten forbehold hevder han at den jugoslaviske økonomien er en markedsøkonomi som funksjonerer tilnærmet lik den «liberale kapitalismen» i de utviklede landa i vest. Hans kritikk mot de ledende kadre er først og fremst at de ikke forstår hvordan det systemet de selv har innført virker. Han har også et konkret råd å komme med til disse: Les Keynes, Marx er ikke nok lenger.

Før jeg går nærmere inn på hans artikkel, er det nødvendig å gi en kort karakteristikk av den økonomiske situasjonen i Jugoslavia.

ØKONOMISK KRISE

Den omfattende økonomiske reformen i 1965 hadde som primært mål å rasjonalisere og modernisere den jugoslaviske økonomien. Økonomien måtte nå tilpasses den såkalte «internasjonale arbeidsdeling» (Uttrykket er populært da det skjuler realiteten meget godt, «økt utenrikshandel med de kapitalistiske land».) Det var nødvendig å stabilisere dinaren, og som ledd i dette ble det gjennomført en 66% devaluering. Et viktig virkemiddel var også den videre desentralisering av hele økonomien. Stadig flere priser ble bestemt på markedet og de enkelte importører og eksportører fikk større handlefrihet. I tillegg til de rent økonomiske målsettinger ville man også gå et skritt videre med arbeiderselvstyret. Når resultatet i dag diskuteres, er det for den enkelte jugoslav naturlig nok de negative sidene som først trekkes fram. Det er stigende arbeidsledighet, avtagende produksjonsvekst og avsetningsvansker. Ledigheten anslås til 9—10%. Alle kategorier av arbeidstakere er berørt, bl.a. er 14% akademikere, teknikere o.l. — folk med såkalt profesjonell utdannelse.

Produksjonen har vært stadig avtagende siden 1. kv. 1965, og har i 3. kv. 1967 nådd lavmålet med en vekst på ÷ 2%. Dette gjelder

[1]) Dr. B. Horvat er direktør for Instituttet for Økonomisk Forskning i Beograd. I Jugoslavia regnes han som en av de ledende kjennere av kapitalistisk økonomi. Kan trolig betraktes som «høyreorientert».

alle næringer bortsett fra jordbruk. Også investeringene har ligger på et meget lavt nivå, 2% lavere enn fjorårets. Siden reformen ble innført har 330 investeringsprosjekter blitt stoppet.

Avsetningsvanskene gir seg utslag i stigende lagre. I 1965 var den nominelle lagerøkningen ca. 40% av de samlede investeringer (brutto). Tallet skal senere ha steget.

Ikke alle vurderer reformen like negativt. Regjeringen konkluderte bl.a. i september med at reformen har ført til «radikale positive endringer». Her må det være den oppnådde prisstabiliteten man tenker på, for bortsett fra dette er de negative sider så helt dominerende. Bare en faktor som den økende arbeidsløsheten er nok til at det er rimelig å vente at et sosialistisk land tar reformen opp til nyvurdering.

SYKELTEORIEN

Horvat tilhører de som i dag erkjenner at resultatene ikke er blitt som forutsatt, og det han gjennom sin analyse søker svar på er «hvor langt fra det ideelle resultatet er man i dag kommet». Utgangspunktet for hans analyse er at den jugoslaviske økonomien, som alle markedsøkonomier, er ustabil. Økonomien utvikler seg uregelmessig med topper og bunnpunkter, i såkalte økonomiske sykler. Syklene kan i stor grad motvirkes gjennom en aktiv politikk fra myndighetenes side, men de kan også utdypes ved en feilaktig politikk. Han tenker seg her at feilgrepene fra en periode overføres til den neste og forsterkes — multiplikatorvirkninger av en uriktig økonomisk politikk.

Den jugoslaviske økonomien har utviklet seg i sykler i hele etterkrigsperioden, men han hevder at disse ikke har vært kjent. Her må jeg legge til at den jugoslaviske økonomien etter krigen fullt og helt ble bygget opp med Sovjet-systemet som modell. Fram til 1952 ble 98% av investeringene direkte styrt av regjeringens plankontor.

Den vanlige oppfatning blant «øst-økonomer» har vært at økonomiske sykler eller ukontrollerte økonomiske svingninger bare bare forekommer i en kapitalistisk økonomi. Krisene skyldes motsetningene mellom produksjonskreftene og produksjonsforholdene. Når imidlertid hovedmotsetningen mellom privateiendommen og det eiendomsløse proletariatet er opphevet gjennom revolusjonen, er også forholdene lagt til rette for en videre harmonisk planstyrt utvikling av økonomien. Det kan nevnes at sovjetøkonomen P. Niketin i sin lærebok i Politisk Økonomi peker på at de økonomiske kriser under kapitalismen har opptrådt regelmessig med 8—12 års mellomrom siden de første kriser i England i 1825 til dagens økonomiske kriser i Europa og U.S.A.

Det er kjent at økonomien også har utviklet seg uregelmessig i de sosialistiske land. Dette skyldes imidlertid ikke motsetninger mellom produksjonskrefter og produksjonsforhold, men kan:

1) følge av ugunstige naturforhold eller
2) at man bevisst har gjort inngrep som på kort sikt fører til stagnasjon, men som på lengre sikt vil heve økonomien opp på et høyere nivå. Med dialektikkens språk vil man si at stagnasjonen er antitesen som framtvinger syntesen.

Horvats teori om ukjente sykler også under den sentraliserte sosialistiske økonomien, bryter med de klassiske oppfatninger. Grunnlaget for hans teori er grundige empiriske undersøkelser. Han kommer ikke i denne artikkelen med bakenforliggende forklaringer som kan si noe om hvorfor syklene opptrer. Men så vidt det er kjent for undertegnede, skal han annet sted ha hevdet at årsaken ligger i motsetninger som også finnes i det jugoslaviske økonomiske systemet. (I denne forbindelse kan nevnes at to andre «uortodokse» jugoslavøkonomer, Cobelic og Stojanovic, har lansert teorien om investeringssykler også i den sosialistiske økonomien. Horvats teori må ikke forveksles med disse mer tradisjonelle vestlige sykelteorier).

HORVATS ANALYSE

Han mener at særlig ustabilitet har eksistert i den jugoslaviske økonomien siden 1961 og det er også fra da av systemet kan karakteriseres som et markedsøkonomisk system. (Den økonomiske reformen i 1961 innebar betydelig økonomisk desentralisering). Med desentraliseringen kom også økonomien til å fungere på en annen måte. Men, sier Horvat, de økonomiske organer hadde ikke forberedt seg på å mestre en markedsøkonomi. Mangelen på kunnskap har senere økt proposjonalt med desentraliseringen.

Resultatet av det forskningsarbeidet han legger fram viser to sykler siden 1960. Den første sykelen startet i 1960, falt med reformen i 1961, nådde sitt minimum i 1962 og maksimum i 1964. (Se fig. 1). Den andre startet i 1964, ble drastisk utdypet med reformen i 1965 (juli), og er nå på sitt laveste punkt. Tabell 1, tatt fra Horvats artikkel, viser veksten i den materielle produksjonen bortsett fra jordbruk. Samtidig er også data for den personlige realinntekten tatt med.

Produksjonen er ikke noe mål i seg selv, den er bare av verdi så lenge den kan tilfredsstille menneskelige behov. Derfor, sier Horvat, la oss se på levestandardutviklingen. Følgende sammenhenger presiseres først: 1. Det er rimelig at inntekten øker med produksjonen

INDUSTRISYKLER I JUGOSLOVIA

(Kvartalsdata)

——— Kvartalsdata.
- - - - - Horwats prognose.
. . . . . Realisert vekst etter at artikkelen ble trykt.

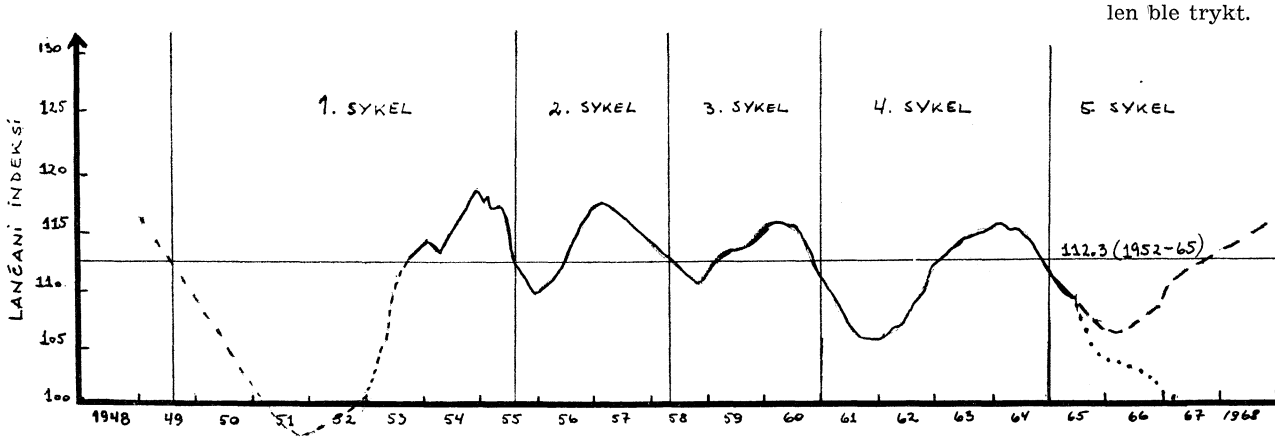

(Kilde: Privredni Ciklusi u Jugoslaviji, Ekonomist, nr. 1—4. Beograd 1966)

om antall ansatte ikke øker. 2. Om sysselsettingen som normalt øker vil inntekten øke saktere enn produksjonsveksten. I 12-års perioden 1952—64 økte produksjonen med gjennomsnittlig 10,3% pr. år, mens realinntekten økte med 5,4%. Den totale arbeidsløsheten steg fra et lavmål i 1952 (det første året ledighet forekommer i jugoslavisk statistikk) til 213 000 i gjennomsnitt for året 1964. Med reformen i 1965 ønsket man å senke det totale forbruket til hva produksjonen kunne tåle. En ser da også av tabellen at veksten i de personlige inntekter falt i 1965. Inntektsfallet var imidlertid kortvarig.

Tab.1. Vekst i produksjon og personlige inntekter (1965—67).

Perioder	Produksjon	Personlig realinntekt
Gjennomsnitt 1952—64	10,3	5,4
1965 — 1. kv.	10	13
2. »	5	9
3. »	3	— 1
4. »	3	— 3
1966 — 1. kv.	3	1
2. »	3	6
3. »	2	19
4. »	0	19
1967 — 1. kv.	0	14
2. »	— 1	8
3. »	— 2	4

Gjennom reformen fikk samtidig de enkelte arbeiderråd større myndighet til selv å bestemme fordelingen av bedriftens overskudd, og i 1966 tok de personlige inntekter igjen til å stige kraftig. Denne prosessen pågikk til siste kvartal 1966 med det resultat at den kapital som skulle nyttes til investeringer, ble halvert. Et ytterligere fall i produksjonen har også ført til at de personlige inntekter igjen har tatt til å falle. Følgende alternativer er mulige i kommende periode:

1. Økonomien vil holde seg på 50% lavere vekst i framtiden og tilnærmet samme svikt i de personlige inntekter vil finne sted.
2. En strammere koordinering av kapitalakkumulasjonen må gjennomføres. De personlige inntekter må senkes videre som betaling for siste årets ugunstige fordeling.

En kan legge merke til at Horvat under alternativ 2 tenker seg en sterkere inngripen fra det offentliges side. Dette er i dag i strid med den tradisjonelle oppfatningen. I følge denne skyldes dagens svakheter ved økonomien at sentraliseringen ennå er for stram og at reformen i 1965 ikke er gjennomført i tilstrekkelig grad.

PRISEN FOR DEN AVTAGENDE VEKSTEN

Under overskriften: «Prisen for den avtagende veksten», foretar Horvat på bakgrunn av sykelteorien, en beregning av hva den feilaktige politikken etter reformen har kostet i forhold til en teoretisk riktig politikk. Følgende forutsetninger gjøres:

1. Den mulige vekstrate ligger en plass halvveis mellom den gjennomsnittlige vekstrate i perioden og veksten i de individuelle faser. F.eks. var sykelens gjennomsnittlige vekst i perioden 1957—60 11,6%, mens veksten i perioden med stadig høyere vekstrate var 12,5%. Mulig vekstrate blir da:

$$\frac{11{,}6 + 12{,}5}{2} = 12{,}1\ \%$$

2. Han søker å eliminere virkningen av feil politikk i perioden 1952—60. Begrunnelsen er at en ideell politikk over en så lang periode bare har teoretisk interesse. (7,6% av det totale tap stammer fra denne perioden).

Sluttresultatet Horvat kommer fram til er at man siden reformen ble innført for 2½ år siden har tapt et beløp tilsvarende 7 200 mill. gamle dinarer eller et års nasjonalprodukt til dagens priser. (Som tidligere presisert gjelder dette alle næringer bortsett fra jordbruk).

HVA KAN ANALYSEN GI OSS

Før vi nå søker nye løsninger, sier Horvat, må vi nøye analysere hvilke feil vi har gjort. Det prinsipielle målet for den økonomiske politikken de siste tre årene har vært prisstabilisering. Dette har man søkt oppnådd gjennom en restriktiv penge- og kredittpolitikk. Modellen er kjent fra teori og praksis i de liberale kapitalistiske land. Man kan oppnå stabilisering av pengeenheten, men en slik politikk fører samtidig med seg deflatoriske trekk ved økonomien. «Vår nåværende situasjon er en forsinket bekreftelse på det allerede velkjente eksperimentet» (Depresjonen i 30-åra).

Horvat skriver så videre til sine jugoslaviske lesere at en ny teori ble utformet av Keynes i 1935. Kjernepunktet hans er at et langt viktigere mål for den økonomiske politikken enn å stabilisere prisene, er full sysselsetting. Instrumentet som erstatter den restriktive penge- og kredittpolitikken blir en aktiv finanspolitikk. De vestlige land har lært av Keynes og de har også tatt viktig lærdom fra den «høyvekst-politikken» Sovjet har ført.

Jugoslavia må nå lære av de vestlige land med 40-års markedsøkonomisk erfaring. Men vi må være klar over, legger han til, at den jugoslaviske økonomien ikke bare er en markedsøkonomi. Å oppfylle de spesifikke sosialistiske målsettinger, bl.a. gjennomføring av arbeiderselvstyre-systemet, krever flere instrumenter og det gjør også politikken vanskeligere.

KONKLUSJON

Det teoretiske grunnlaget Horvat bygger sin sykelteori på, kan trolig diskuteres og kritiseres. Målet for denne artikkelen har ikke først og fremst vært å presentere den matematiske-statistiske analysen.

Horvats artikkel viser imidlertid klart hvilke problemer man har i Jugoslavia, et fattig land som med sin krampeaktige «nøytralitets-sosialisme» nå i sin økonomiske politikk tvinges til å ta hele sin barnelærdom opp til revisjon.

Jugoslavia er i dag inne i en brytningsperiode. Siden bruddet med Stalin i 1948 og innføringen av arbeiderselvstyret, ser det for meg ut til at man ikke har greidd å oppnå harmoni mellom det økonomiske systemet og produksjonskreftene. Den kraftige økonomiske desentraliseringen ble gjennomført uten at økonomien var tilstrekkelig stabilisert og arbeidskraften og produksjonsstrukturen utviklet for et slikt politisk trekk. Selv om teorien om de regelmessige syklene kan kritiseres, kan en ikke komme forbi at økonomien har utviklet seg særlig uregelmessig siden det skjebnesvangre bruddet i 1948.

Til sist kan det være fristende for en utenforstående sosialist å komme med noen moraliserende betraktninger. Man var i Jugoslavia redd for at den kraftige sentraliseringen skulle gjøre staten og dets byråkrater til «fiender av folket». Alt på et tidlig tidspunkt gjorde man viktige inngrep for å hindre en slik utvikling. Inngrepene har imidlertid fått konsekvenser man i følge Horvat ikke hadde forutsett.

Nye krefter har i dag erstattet det sentraliserte statsapparatet. Det er de krefter som er innebygget i en desentralisert markedsøkonomi. Disse kan bli en langt farligere trusel mot den jugoslaviske sosialismen og mot arbeidernes selvstyre enn de ledende kadre i dag ser ut til å innse.

STUDENTSAMSKIPNADEN I OSLO

er studentenes velferdsorganisasjon
ved Universitetet og høgskolene i Oslo.
Studentsamskipnadens virksomhet omfatter blant annet:

Spisesteder	Utbyggingsavdeling
Universitetsbokhandlene	Studentbyen på Sogn
Universitetsforlaget	Boligformidling
Varehus	Studentenes Reisebyrå
Daginstitusjoner for barn	Helsetjenesten v/ Universitetet i Oslo

UNIVERSITETSSENTRET, BLINDERN, OSLO 3

TELEFON: 46 68 80 TELEGRAMADR.: «STUDENT»

Trygve Haavelmo:

Orientering i makro-økonomisk teori.
15. desember 1966, 180 sider, kr. 23,50.

Boken representerer hovedresultatet av den forskningstermin professor Haavelmo hadde i 1966.

Innledningsvis drøfter forfatteren individet og samfunnet sett fra et sosialøkonomisk synspunkt. Han stiller spørsmålet om hvorfor vi legger så stor vekt på å studere samfunnet som en helhet og kommer i denne forbindelse inn på hvordan det stiller seg med den individuelle økonomiske handlefriheten i et samfunn. Professor Haavelmo tar deretter for seg grunnbegrepene og grunnidéene i makroteorien så som sektorbegrepet, den økonomiske sirkulasjon, ressursbegrepet, og preferansebegrepet. Det prinsipielle skillet mellom makro og mikro, og i tilknytning til det aggregeringsproblemet, tas også opp.

I et kapittel kalt makroøkonomisk aktivitetsteori forsøker forfatteren å komme fram til spørsmålsstillinger i aktivitetsanalysen som er generelle i den forstand at disse spørsmål ville være relevante for et vidt sett av mulige alternative utforminger av det økonomiske livs organisasjon i en sektor eller et sektorsystem. I resten av kompendiet konsentreres oppmerksomheten om teorier for en økonomi der en markedsmekanisme i en eller annen form spiller hovedrollen. Han tar utgangspunkt i et forenklet sektorsystem uten produksjonskapital og pengesirkulasjon. Dette bygges etter hvert ut. De markedsøkonomiske atferdsteorier, som f.eks. konsumentatferdsteori, produsentferdsteori og investeringsatferdsteori, drøftes. Den prinsipielle forskjell mellom det åpne og det lukkede sektorsystem behandles i de avsluttende kapitler.

Jan M. Hoem:

Grunnbegreper i formell befolkningslære.
7. februar 1967, 130 sider, kr. 17,—.

Dette memorandum er skrevet for studenter som kjenner den elementære sannsynlighetsregning.

Notatet representerer et forsøk på å knytte tråden mellom sannsynlighetsberegningen og de enkleste av grunnbegrepene i den formelle befolkningslære. Forfatteren har helt unnlatt å behandle de praktiske problemene man står overfor ved datainnsamling og databearbeidelse, og kommer bare sporadisk inn på enkelte estimeringsmetoder.

De hovedtemaer som behandles er aldersstrukturen i en bestand, dødelighetsmål, fruktbarhetsmål, reproduksjonstall, spesielle befolkningstyper, dødsintensitet og enkel fødsels- og dødsprosess.

Eivind Bjøntegård:

Dynamic Utility and the Ramsay Model.
1st July 1967, 13 pages, kr. 1,70.

The author states the main problem discussed by Ragnar Frisch in his Econometrica-article «Dynamic Utility» from 1964 as follows: how does the rate of interest effect private savings? That value of the interest rate that creates zero private savings or creates no incentives to change a previously determined savingsplan, Frisch terms the incentive free rate of interest. The present paper starts with an apparently different problem, viz. that of optimization of consumption or savings over time. Then the relationship between this problem and that of Frisch is demonstrated.

Frisch derives a formula for the incentive free rate of interest. It turns out that this formula, apart form an approximation made by Frisch, expresses the contents of a strengthened necessary optimality condition in a model closely related to a special case of the famous model of F. P. Ramsey. (Economic Journal 1928).

The discussion in this paper is limited to cases with one individual optimizing its consumption over a finite period of time. The optimal solution in the model applied here possesses many of the same properties as the optimal solution in the corresponding special case of the Ramsay model. An important feature is that in cases of economic interest, the total or accumulated savings during the period, are determined by the boundary conditions, i.e. the prescibed or exogeneously given stock of wealth at the beginning and at the end of the period. When this is the case, the rate of interest can influence total savings only through its influence on the choise of these exogeneous variables. But the rate of interest does affect the allocation of savings over time.

Steinar Strøm:

Kapitalavkastning i industrisektorer, struktur og tidsutvikling.
10. juli 1967, 210 sider, kr. 25,—.

Hovedformålet med dette arbeidet har vært å bringe fram idéer og materiale som kan gi bakgrunn for en diskusjon om den rolle kapitalavkastningsratene bør spille i en modell av den typen som professor Leif Johansen benytter i sin «A Multi-Sectoral Study of Economic Growth», og hvilke forutsetninger en kan eller bør bygge på i denne sammenheng. Mange av de spørsmål som tas opp vil imidlertid også kunne ha interesse i andre forbindelser.

I del A, første kapitel, blir det gjort rede for de beregningsmetoder for kapitalens avkastningsrate som forefinnes i en del litteratur på området. I kapitel 2 gås det nærmere inn på begrepsmessige problemer i tilknytning til den hyppigst brukte beregningsmetode for denne raten. Deretter foretas en sammenligning av nivå for rentesatser og sektorrangering av disse basert på resultatene fra de forskjellige undersøkelser. Videre drøftes problemstillinger vedrørende avkastningsraten i et flersektorsystem. Til slutt i del A tar en opp problemstillingen om det kan være konstans over tiden i forholdene mellom avkastningsratene i et flersektorsystem. En alternativ hypotese kan være at det skjer en utjevning over tiden av forskjellene i rentesatsene. I del B av memorandumet foretas en analyse basert på norske data for å undersøke denne hypotesen.

Jan M. Hoem:

Some results on the estimation of forces of decrement.
3rd November 1967, 38 pages, kr. 5,20.

For several hundred years human mortality has been one of the favourite fields of actuarial investigation. Not surprisingly a bost of special techniques have been developed. During the last generation the properties of some of the more important of these techniques have quite appropriately been studied from the point of view of modern mathematical statistics, and new methods have been developed on this basis.

In the paper the author presents some statistical methods which apparently are not in use in human mortality investigations. The methods build on simple properties of the exponential distribution. The parallel with life testing techniques is striking, and at least some of the methods decribed here are already in use in that field. Furthermore the author also studies a queueing model with an infinity of servers.

Pham Chi Thanh:

On the asymptotic behaviour of a Vintage Model of economic growth.
25th November 1967, 55 pages, kr. 8,—.

The treatment of capital as heterogeneous in a recent development in growth theory is due to professor Leif Johansen (Cfr. his Econometrica-article from 1959) Since the appearance of this article there have been numerous contributions to the study of vintage models; but notably because of the complexity of the mathematical structure of these models, recent studies seem to center around only the full employment steady growth path known as the Golden Age. This leaves out all the interesting features of the system when it is off the balanced growth path. Yet, it is precisely along the non golden age paths that one may have any hope of making some contact with reality. The purpose of this paper is to go some way towards filling this gap. For, as the author demonstrates, the fundamental structure of the vintage model is so general that not only can it easily pass Professor Kaldor's «test of the six stylized facts», but also it can exhibit behaviour patterns which will pass the test of any other stylized facts that any one else might care to name.